

ceramika

9'78

CHRÁNĚNÁ KRAJINNÁ OBLAST SLAVKOVSKÝ LES

PŘÍČINY ÚBYTKU TETŘEVA HLUŠCE NEJEN VE SLAVKOVSKÉM LESE

Udržení a obnovení skladby a pestrosti zvířeny v chráněných územích, především velkoplošných, je jednou z nejvíce diskutovaných aktivit moderní ochrany přírody. Jedním z nejvíce ohrožených zástupců vymírající fauny je tetřev hlušec (*Tetrao urogallus*). Jeho současný úbytek je značně znepokojivý a to nejen u nás ve Slavkovském lese, nýbrž i na ostatním území republiky a ve všech ostatních evropských zemích. Podle cdhadu odborníků je všeobecný úbytek tetřevů zaznamenán již po

dobu zhruba 200 let. Ještě v padesátych letech byl tetřev ve Slavkovském lese běžně loven a přesto, že došlo záhy k přísné ochraně a zákazu odstřelu, jeho populace se neustále snižovala. Dnes je tetřeví populace v chráněné krajinné oblasti tak kritická, že přirozená reprodukce na hranici odpovídající alespoň letům před 15 - 20 lety, je již skoro nemožná. Co je tedy příčinou rychlého úbytku tchoto tetřevovitého ptáka?

V říjnu 1977 byl v Sušici pořádán odborný seminář zabývající se otázkami chrožené zvířeny Šumavy. V Sušici se sjeli z celé

BUKOVÉ POROSTY V SPR HOLINA • FOTO: J. HAVLÍČEK

republiky naši přední odborníci, kteří v podstatné části věnovali své příspěvky právě našemu tetřevu hlušci. Z celé široké škály, dnes ještě ne zcela ujasněné problematiky, vás alespoň v kostce seznámíme s nejzajímavějšími postřehy z referátu RNDr. Miroslava Bouchnera (Výzkumný ústav lesního hospodářství a myslivosti - Zbraslav).

Celý tok tetřeva hlušce i ostatní jeho životní projevy působí starobylým dojmem a přesně charakterizuje chování ptáka, který byl současníkem dnes již vymřelých mamutů. Slepice, které se na tokaniště sletují až v koncové části pozemního toku, jsou středem pozornosti tokajícího kohouta. Ty jsou pudově lákány k tomu kohoutovi, který zaujímá nejvýraznější imponující postoje, a zpravidla to bývá starší kohout, kterému se podařilo získat privilegované místo mezi ostatními kohouty na tokaništi.

Tento velice komplikovaný svatební ceremoniál se cdehrává jen v kratičké části nadcházejícího rána a je proto velmi citlivý na jakékoliv vyrušování. Na to by mělo být pamatovalo myslivci při návštěvách tetřevích tokanišť, ať již jdou lovit nebo jen poslouchat, protože každé sebemenší vyrušení může vážně zasáhnout do ritualizovaného průběhu toku a může ohrozit i oplodnění slepic.

Jako jedna z možných příčin úbytků tetřevů bývá považován příliš vysoký odstrel. Hned na začátku je možno říci, že přímý odstrel stav tetřevů s největší pravděpodobností nesnižuje. Vždyť tetřevi, kteří jsou v nynější době v Čechách loveni, by se dali spočítat na prstech obou rukou. Negativní vliv odstřelu nelze tedy spatřovat v samotném ulovení - smrcení tetřeva, nýbrž v důsledcích, které z odstřelu vyplývají. Jedno staré myslivecké rčení říká: "Když střílíš kohouta před sv. Jiřím, můžeš si pak sám slepici očlápnout." Něco pravdy na tom bude. Jestliže lovec odstřelí na tokaništi hlavního kohoutu (a my propagujeme lov starých kohoutů), naruší pracně vytvořené sociální puto mezi kohoutem a slepicí (nebo slepicemi) natolik, že pozůstalá vdova velmi těžko získává dalšího partnera, snáší necplzená vajíčka, nebo dalšího partnera nezíská a nezahnízdí vůbec. Stejně rušivě může působit i neopatrné šoulání za tokajícími tetřevy a jejich zrazení v okamžiku milostné nálady.

Je vůbec otázkou, zda je správné propagovat odstrel starších nebo starých kchoutů a preferovat kohouty mladé. Názor na přestálost a tím i neplodnost pernaté zvěře, zejména kurů, se stále tvrdosíjně přejímá jako neotřesitelné dogma, ačkoliv skutečnost je zcela opačná.

Na tetřívčích tokaništích, pokud jsou ještě zachována v původní podobě s větším množstvím přítomných kohoutů, můžeme

pozorovat zajímavý jev. Hlavně a s velkou pravděpodobností starý kohoutek obsazuje střed tokaniště a vymezuje si zde jakési rezidentské teritorium. Ostatní o málo slabší kohoutci si ohraňují svá teritoria v jeho sousedství a čím je kohoutek slabší, tím dál je jeho místo vzdáleno od sídla silného kchouta. Slepice, které se na tokaniště sletují, hierarchickému rozdělení teritorií dobře rozumějí a při cílování dávají přednost právě tomuto hlavnímu kchoutkovi. Je-li příliš zaneprázdněn plněním svých povinností, raději se postaví do "fronty" a čekají, až na ně dojde řada. Pudově tetož cítí, že tento silný, vyspělý, všem nástrahám okolí úspěšně odclávající kohoutek je zárukou pro oplodení stejně zdravého a odclného potomstva.

Podobně je tomu na tokaništi tetřevů. Rezident je dominující postavou a současně i zárukou úspěšnosti hnázdění. Mladý kohoutek sice pohlavně dospívá již v následujícím roce života po vylíhnutí, ale trvá mu další tři až čtyři roky, než si ve společenském žebříčku na tokaništi vybojuje jednací z předních míst a než je slepicemi respektován.

Rozhodně nemáme odvahu navrhovat a propagovat lov tetřevů na podzim, třebaže i o tom by se dalo uvažovat a diskutovat, ale rozhodně se přikláníme k názoru, že za současného kritického stavu by měl být lov tetřevů celostátně a pokusně na několik let zastaven anebo posunout alespoň termín odstřelu do nejposlednější fáze toku, kdy je již většina slepic oplodněna nebo kdy začíná hnázdit.

Rovněž slepice jsou v prvních dnech sezóny na snížce velmi citlivé a každé vyrušení v této době způsobuje opouštění hnázda. Teprve později, ke konci inkubační doby, sedí pevněji a dají se i pozorovat z nevelké vzdálenosti. Citlivost slepic na vyrušování v průběhu hnázdění je tedy dalším faktorem, který může nepříznivě ovlivnit úspěšnost reprodukce.

Tetřeví mláďata se líhnou nedostatečně vybavená proti nepříznivému počasí a během prvních 20 dnů života postrádají schopnost dokonalé termoregulace. Proto získávají potřebné teplo v peří matky. Jestliže nastane v době líhnutí deštivé a chladné počasí, je naděje kuřat na přežití mizivá. Bud zůstanou pod peřím matky a hladoví, nebo se matka rozběhne vyhledat potravu, kuřata jí sledují, prochladnou a nakonec hynou. V obou případech je však hejno mláďat ohroženo a závislost výše přírustku na příznivém nebo nepříznivém počasí je zřejmá. -

To jsou tedy ztráty, které mohou vznikat během rozmnožovací doby. Úbytek tetřevů však způsobují i další faktory. Jedním z nich je podstatný faktor - les. Na něj je tetřev úzce vázán, bez něj vůbec nemůže existovat. Fritcem musí mít les zcela určité znaky, odpovídající strukturu. Životní prostor však nenalézá tam, kde člověk přirozené porosty nahradil smrk-

vými monokulturami. Naproti tomu může tetřev ještě existovat tam, kde vyrůstají zcela přirozené smrkové porosty, tedy v subalpinském smrkovém porostu, protože tyto lesy mají nepravidelnou strukturu. Monokultury jako takové tetřev nemiluje, avšak přirozené borové lesy osidluje zcela ochotně. Příčina je opět ve struktuře lesa. Přirozený borový porost může vytvořit podmínky odpovídající nárokům tetřeva.

Kromě kvality lesa, tedy druhového složení porostu, je pro existenci tetřevů rozhodující i stáří porostu. Mnohé lesy dosahují teprve ve vysokém věku onoho vzniku a oné struktury, které pak vytvářejí vhodné tetřeví biotopy. Sto až dvacetleté porosty jsou nejlepší komorou tetřeví zvěře. Takové lesy o dostačující rozloze jsou vlastně nosným pilířem tetřeví populace. V kombinaci s podrostem, mlazinami, okraji lesa a přiležitoatně i s holinami vytvářejí staré porosty nevhodnější prostředí pro kohouta, slepici i kuřata. Přesto však je nutno považovat vyspělý a spíše vyšší starý porost za jádro tetřevího životního prostředí. Tyto specifické nároky tetřevů na zcela vyhnaný typ životního prostředí opět naznačují určitou druhovou starobylost a konzervativnost, která zabranuje přizpůsobovat se ekologickým změnám. Všude tam, kde došlo k vymýcení přirozených a starých vysokomenných porostů, se začali tetřevi pomalu vytrácat, mizet.

Při dlouholetých diskuzích a úvahách o úbytku tetřevů byl nemalý význam dáván činnosti živočišných nepřátel. Je jich celá řada mezi savci i ptáky. Na druhé straně je však třeba vidět, že mizí i z těch oblastí, kde je živočišných nepřátel nyní jen málo, nebo kde se nevykýtují vůbec. Jak tedy vliv živočišných nepřátel posuzovat? Budiž zcela objektivně přiznáno, že dravci a šelmy tetřeva loví. Avšak tato skutečnost je vyvážena tím, že tetřev se za dlouhá léta kvůli tlaku nepřátel dokonale přizpůsobil a že mu dovede odpovídajícím způsobem čelit.

A co říci závěrem? Tetřev je živočichem velice úzce přizpůsobeným jen zcela určitému typu vegetace a od svého pravě-

kého konzervatismu bohužel neupouští, je málo ekologicky přizpůsobivý a jeho udržení v přírodě člověkem postihované působí neobyčejně potíže. Mělo by se uvažovat o vytvoření tetřevích oblastí, jakési analogie již existujících jeleních oblastí, jakou máme i u nás ve Slavkovském lese. V těchto oblastech musí dojít k zákazu myčení starých porostů, zákazu používání chemických prostředků k ochraně lesa, časově se v nich musí omezit a vymezit provádění lesních prací, omezení turistického ruchu, regulace živočišných nepřátel, zimní přikrmování a dočasné omezení lovů. Klíč k jeho udržení zcela určitě leží v zachování dostatečně velkých a přirozených lesních porostů, v nichž se hospodářské zásahy budou provádět s citlivostí operujícího chirurga. A jak tedy dál s akcí "likvidace starých a přestárlých porostů", co na to projektanti "scoustředěných těžeb" a pod.? -ha-

ING RICHARD ŠVANDRÍK **ZANIKLÁ POVOLÁNÍ BÝVALÉHO CÍSAŘSKÉHO LESA**

Co přivedlo první obyvatele do končin Slavkovského lesa? Historikové soudí, že to bylo spíše rudné bhatství než nedostatek zemědělské půdy v údolích při Chři.

Nejstarší zprávy se týkají rýžování zlata v Hluboké u Bečova, a kdesi za Mnichovem v lese, "quae dicitur Hay" (kterému se říká Háj). Později to bylo asi

stříbro a po něm cín, který přivábilo horníky do těchto míst. V průběhu lidské historie se tu těžilo stříbro, železo, cín, měď, olovo, antimón, vízmut, kamenc a naposledy uran a wolfram.

Horníci v 15.-17. století tu doslova nenechali kámen na kameni, převrátili, prohledali každé místečko a tak v okolních lesích na každém krku nalézáme pozůstatky po nich: jámy, příkop, lomy, rybníky, ale i štoly a zasypané šachty. Zájemce

o zdejší středověké hornictví odkazuji na knihu Jiří Majer "Těžba cínu ve Slavkovském lese v 16. století".

Horníci měli svá vlastní polička pro skromnou obživu svých rodin, neboť výtěžky dolování nebyly trvalé. Podnebí je ovšem drsnější a uživit se tu znamenalo dobývat na přírodě své životní potřeby se značnou námahou, lopocením i trochu štěstím. Starí Němci, povolávaní sem ve středověku českými panovníky ke kolonizaci do kraje, vylidnovaného válkami, morem a jinými epidemiemi, říkali, že první generace tu našla "Tod", druhá "Not" a teprve třetí "Brct".

Kromě hornictví a zemědělství dával bývalý Císařský les další rozmanitou obživu, spojenou ovšem z velké části s obchodem.

Po lesích chodíval muž, zvaný m r a - v e n č á ř, který pátral po mraveništích a clupoval je o mravenčí kukly. Důsledkem jeho činnosti byl trvalejší úbytek mravenišť. Příkladem někdejšího bohatého výskytu mravenců v celé oblasti je dnes údolí horního toku Jilmového potoka v Buchtále - údolí s desítkami mravenišť.

Jiným řemeslem bylo smolaření. S m o - l a ř i v Císařském lese prováděli pruhování stromů a sbírali stékající pryskyřici.

Babky - bylinářky sbíraly po lesích borůvky, brusinky, ale také nejrůznější koření a bylinky, z nichž nejvíce mářinku lesní, "Waldmeistera".

U h l í ř i v Císařském lese mrcná-šeli uhlí, ale stavěli miliře ze dřeva a vyráběli v nich nedokonalým spalováním dřevěné uhlí. Ještě do r. 1945 bylo možné spatřit tu a tam na podzim hořet nějaký ten miliř místního rolníka. Když tu bylo pálení dříví na dřevěné uhlí velice rozšířeno, neboť bohatství dřeva bylo nepřeberné.

Na tuto činnost vzpomínají staré pomístní názvy. Místo na pálení se říkalo "kohlstot" (Kohlstatt - uhelné místo). Takový Kohlstatt byl v Podlesí, kdežto v Hlásobě se říkalo jednomu místu, dobré chráněnému před větry - Kohlawinkel (Uhelný kout). Dříví na pálení se dopravovalo obvykle z mýtiny zvané Kohlhau (Uhelná mýtiny), jako byla ve Valech, v Klimentově atd. Dopravovalo se po stejných cestách a proto časté názvy "Uhelná cesta" (Kohlweg). Taková Kohlweg vedla přímo Mariánskými lázněmi, když v době, když ještě neexistovaly. Jela při potoce Úza kolem Ferdinandova pramene do Starých Želovic. V Raušenbachu (Sítinách) byly dvě Uhelné cesty - Velká a Malá. Malá uhelná cesta snad běžela od lesa k Porklovu mlýnu (u rozcestí karlovarské silnice), Velká uhelná cesta mířila ze vsi k zaniklému mlýnu Kalafurtu, což však byl jen zkomolený název "Kohlfurth" = Uhelný brod. Dnes tu zbyla památká na Velkou uhelnou cestu - kamenný středověký most, který lze doporučit ke shlédnutí. Stojí i s rozvalinami mlýna a zanikajícím rybníčkem, asi 200m vlevo od karlovarské silnice při

Mnichovském potocu pod kopcem před Mnichovem.

Rájov měl také Uhelnou cestu, Uhelnou louku a Uhelné pole. V Pístově byla louka "Malerstattwiese", což nesouvisalo s "miliřem", ale s "miliřem (Meilerstatt)". Všechny německé názvy jsou vypsány z terziánského a josefinského katastru.

Zatímco Kohlunz znamenalo místo, kde se uhlí pálico, Meiler (miliř) bylo jen dřevo složené k pálení. Meilerweg v Ovesných Kladrubech byla cesta, která vedla do lesa k miliřům. Nad Mariánskými Lázněmi stávaly miliře vlevo od silnice mezi přehradowou a Nimrodem. Zde přežil pomístní název "Miliře" (Meilerstätte, později nesprávné Meil-erstadt = miliřové město).

Udusaná země, tzv. miliřové mlaty, ještě dlouho prorazovaly místa, kde stávaly miliře. Časté příjmení Köhler tu přežívalo u potomků výrobců dřevěného uhlí.

Dřevěné uhlí se ovšem nepoužívalo k topení v kamnech. K tomu sloužilo nasekané dříví a klestí. Dřevěné uhlí potřebovaly hamry, kovárny, ale i zámečníci a zlatníci. Ještě do r. 1945 zámečníci ve Smrkovci a v Lazech používali toto dřevěné uhlí.

Z počátku pálili uhlíři dříví jen pro

dřevěné uhlí, později hleděli získat ještě řadu vedlejších produktů jako byl též, cecet a kolomaz. Výbornu kolomazí proslulé město Litrbachy (Čistá); zde se také vyráběly saze pro výrobu černých mazadel na boty. Připomeneme, že se pálicovalo uhlí z bukového dřeva, protože porosty měly vysoký stav buků - bučiny. Kamenné a hnědé uhlí se používalo až do konce 18. století, protože dříve byly obavy z plynů i nevhodné druhy kamen.

Zručné ruce domorodých řemeslníků vedly využít všech produktů, které poskytovaly okolní lesy. Vyráběly se dřevěné pantofle, ošatky na pečení chleba, rohože na boty, síta, řešeta, košíky (výrobou košíků proslula Planá a Falknov), košata všechno druhu. Materiál dodával Císařský les. Za starých časů kvetl obchod s mourem (sazemí), kolomazí, lněným olejem, peřím, chmelem, sviněm, plátnem a lnem. Vepřovým dobytkem se obchodovalo hlavně v Sangerbergu (Prameny) a v Louce a že se těmto handlířům vedlo dobře, soudíme z přísliví té doby: "Ten má peněz jako honák sviní." V 17. a 18. století se cestují do ciziny máslo a sýry, med a včesk, ovčí vlna, sušení kapříci a pstruzi.

S výrobky, vyráběnými v hamrech (např. hamr pod Mnichovem), jako byly háky, řetězy, kosy, srpy, kladiva, sekery, klepadla na kosy, ale i pluhy, chodívalo se na trhy nebo hauzírovat. "Hauzírovat" znamenalo chodit po domech, dům od domu (Haus), nabízet zboží a vychvalovat jej, "handlovat" (=obchodovat) a někdy i "handrkovat" se o cenu (Händeringen = mení rukama, gestikulování). Stejně tak se chodilo s výrobky ze skla nebo papíru, s dřevěnými klínky z bukového dřeva atd.

Od dob, co se přestal používat kolvátek, není už soustružníků dřeva a vzácnými se staly staré, ale obdivuhodné domácí soustruhy na dřevo.

Dolní Žandov proslul výrobou šňupacích tabatěrek zvaných dozy s výborným leskem, které se vyvážely v tisících bednách až do Vídne a Lipska. V malém rozsahu běžela jejich výroba až do 2. světové války. Podobné díly se vyráběly i ve Slavkově a v Krásné, ale žandovským se nikdy nevyrovnaly. Kromě toho vznikla později v Žandově továrna na parkety.

Cetné pily na vodních tocích (Brettsäge, Brettmühle) zpracovávaly dřevo na prkna, na dřevitou vlnu, ale i soustružily. Výrobky dodávaly do větších truhláren v Bečově, Mnichově a Litrbachách, kde se vyráběly bedny ap., zatímco kvalitnější materiál kupovaly nábytkářské truhlárny v Kynšperku, v Bečově a v Izběžimi.

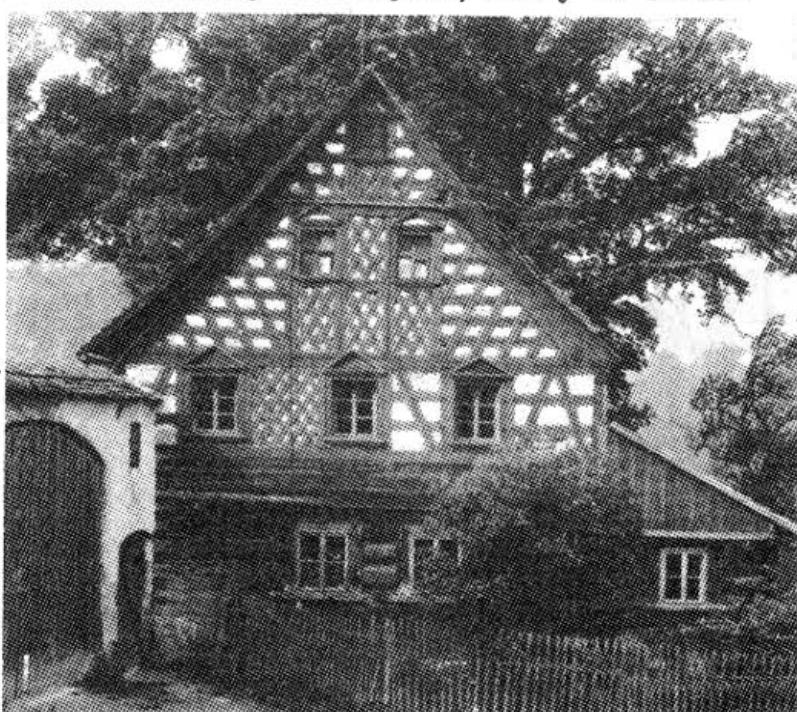
Cetné kamenolomy sloužily k dobývání kamene: granit a dicit se dobýval u Bečova, ale lomy na granit byly i v Zahradce, a ve vzdálenějším Sv. Kříži a v

Karolinině Huti u Brodu n. Tichou. Čedič se těžil na Podhoře, trachyt za Teplicu v lomu u Heřmanova, vápenec u Vyškovic a Vysočan, serpentín u Louky na Pluhově Boru u Mnichova, pískovec u Sangerbergu a Trhomného (odkud je zdivo kostela v klášteře Teplá z konce 12. století!). Mlýnská kola z pískovce se později i vyvážela do sousedního Saska a Bavor. Břidlice na střechy se naopak dovážely z Rabštejna. Andezit se těžil na kopci u Pračomet.

Cihely kdysi bývaly snad v každé druhé obci. Jíl se šlapal nohami, doslepí ho tlačili do cihlových forem a děti nosily cihly pod jednoduchá přístřeší, kde se cihly sušily, nebo k peci, která byla předtím vytápěna dřívím. Teprve mnohem později se začaly vyrábět cihly strojně a pálit v pecích, vytápěných uhlím.

Staré cihelny patřily většinou vrchnosti, např. v Jedlové a v Klimentově dodávaly pro Metternichá, ale i poddaní si dělali a mívali své jámy, z nichž nabírali materiál k výrobě cihel pro svůj potřebu. Pomístní názvy vzpomínají na desítky takových míst nazývaných obvykle Jílové jámy (Lehmgruben), či Cihlové pece (Ziegelhütte). Jsou téměř v každé naší obci. Např. v Úšovicích byla "Cihlová louka" v místech železničního náspu na Plzeň, kde ještě dnes stejí budova bývalé cihelny. Malé cihelny stály v místech parku před dnešní nemocnicí - chirurgií. Ze staré cihelnice v Milíkově vystrostla za 1. republiky moderní cihelna. Před 2. světovou válkou byly největší cihelny v Chodové Plané, v Doubí, v Úterý, Sangerbergu, v Úšovicích, v Tepličce.

Nejstarší použití jílu bez pálení, se týkalo hrázděných staveb, v nichž se dělaly výplně hrázdění z jílu. Z jílu byly také podlahy ve stájích, mlaty ve stodo-

Lidová stavba typická pro oblast Slavkovského lesa - tzv. chebská hrázděnka.

lách a jiné výplně dřevěných staveb.

Na vsích býval kovář, truhlář, švec, často, ale ne vždy krejčí, kclář, zato povídce tesařů a zedníků, kteří později nacházeli námezdní práci v lázních, na Ašsku a v Sasku. K řemeslníkům později přibyl pekař, když do té doby si pekli chléb rolníci sami ve svých malých pecích; dále řezník a se zbožím se chodilo na trhy. Koňský řezník byl v Litrbaších a ve Falknově (Sokolov). Ras byl v Útvine, v Litrbaších, v klášteře Teplá, ve Falknově, pod Podhorou.

Z původních malých řemeslných výrob vyrůstaly někde velké: např. továrna na výrobu bot v Toužimi, voskovna, mydlárna a bělárna v Teplé atd. Zboží dobré kvality se stalo známé v širokém okolí - tepelská šunka (Tepler Schinken), otročinské zelí, mnichovské pivo ap. V Beranovce se kdysi vyráběly různé cementářské výrobky.

H r n č í ř e měl Locket, Teplá, Mar. Lázně, Cech, t k a l c i byli jen v Litrbaších, Krásně a Teplé, p r c v a z n í k v Toužimi a v Teplé, s e d l á ř v Teplé, Bečově, Karlových Varech, c í n a ř v Krásně (dodnes) a ve Slavkově, v ý r o b c e v a r h a n v Teplé, b a r v í ř v Teplé, výrobci šindelů v Litrbaších a u Betléma u Teplé, m y d l á ř i v Rybářích, v Teplé, v Krásně, ve Slavkově, c b c h o d n í c i d o b y t k e m v Nové Vsi, Teplé, Toužimi. Malé pivovary měl Bečov, Poutnov, Mnichov, Litrbachy, Krásno, Toužim, Kynžvart, později se dováželo pivo z Chebu, Chodové Plané, z kláštera Teplá, z Rybářů, ze Žatce a Plzni.

Když upadlo hornictví, provaznictví, obchody s chmelem, ožil kraj muzikantům. Doma i v cizině prosluli muzikanti z Otročína, z Bečova, Mnichova, Poutnova, kde všude byly vlastní kapely.

Hudebníci, umělecká řemesla - sochaři, malíři, spisovatelé tohoto kraje - to je celá samostatná kapitola o talentech a díle, které zanechali, a o těch si povíme v některé příští Arnice.

CHRÁNĚNÉ ROSTLINY SLAVKOVSKÉHO LEZA * * (5) **MLÉČIVEC HORSKÝ** **(alpský)** MULGEDIUM ALPINUM (L.) LESS.

Vytrvalá bylina, která dosahuje výšky až přes dva metry. Má silnou a přímou lodyhu, která je buď jednoduchá nebo v hřejší části hrczncitě rozvětvená. V dolejší části je lodyha štětinatá, nahoru hnědě žlaznatá a často i do fialová naběhlá. Poměrně tenké listy jsou na rubu sivozelené. Přízemní listy jsou

kracovité peřenodílné až lyrovité, jejich úkrojky jsou trojboké, špičaté, mělce vykrajovaně zubaté. (Kracovité peřenodílné /peřenolaločné/ listy mají konečný úkrojek největší, ostatní směrem k základu listu jsou postupně menší, všechny pak směřují špičatými cípy dolů). Dolejší listy jsou řapíkaté, ostatní mají srdčitý dolejšek, kterým přisedají. Nejvyšší listy jsou srdčitě kopinaté a nedělené.

Modré fialové úbory (jen zřídkakdy bílé) jsou seřazeny v koncová jednoduchá nebo složená hroznovitá květenství. Stopky úborů jsou hustě hnědě žlaznaté; jejich zákrov (scobor ochranných listenů) je hnědozelený a žlaznatý. Koruny květů jsou modré fialové. Květy dozrávají v nažky s bílým chmýřím.

Kvete od července do září ve stinných lesích a na loukách od horského až do alpinského pásmo našich hor.

Ve Slavkovském lese se vyskytuje pouze na jedné lokalitě v blízkosti Mariánských Lázní (úpravna pitné vody pro Mar. Lázně). Zde roste v bohaté kolonii v nadmořské výšce od 709 až 730 m.

Mléčivec horský (alpský) je nápadná horská rostlina, kterou turisté a návštěvníci chráněné krajinné oblasti s oblibou trhají dc kytic. přestože se jedná o rostlinu zákonem chráněnou. Proto je nutné zvýšit ochranu celé lokality výskytu této chráněné rostliny především v období květu, tj. od července do září.

GEOLOGICKÁ MINULOST ZEMĚ

7

ČTVRTOHORY

Čtvrtohorní éra, ve které žijeme, trvá asi milion roků. Dělí se na dvě období: starší čtvrtohory - pleistocén (starší název diluvium), a mladší čtvrtohory - holocén (starší název aluvium). Holocén trvá posledních 10 000 let.

Často se hovoří o "velkém zalednění" v pleistocénu. Správnější by bylo hovořit o zaledněních, protože dnes už víme, že v pleistocénu byly nejméně čtyři období ledovců, za kterými vždy následoval ústup.

Několikrát se stalo, že v pleistocénu se ledovce rozšířily v severní Evropě, na podstatnou část Severní Ameriky, na oblasti okolo jižního pólu, ale i na vysoká pohoří (Alpy, Karpaty, Himaláje, Andy ap.), takže více jak čtvrtinu (28%) povrchu zeměkoule pokrýval led. Hromaděním sněhu a vznikajícím tlakem se sníh měnil na led, který pak vytvářel ohromné příkrovu. Jejich hloubka přesahovala i 3000 m. Tyto ledové příkrovu se šířily z místa vzniku až do vzdálenosti stovek kilometrů. Velké ledovce, které pomalu klouzaly po svazích vrchů, vyhloubily při své cestě hluboká údolí. I vodopisnou síť kontinentů ledovce někdy zcela změnily. Velice často se stalo, že celo kontinentálního ledovce zahrádil koryta vodních toků a řeky musely změnit směr, vyhloubit si nová koryta a obtékaly ledovce.

V teplejších obdobích začaly ledovce ustupovat a zanechaly po sobě stopy. Voda z roztávajícího ledu se valila údolími vyhloubenými ledovci. Kde byly doliny přehrazeny čelnými morenami, vznikla jezera. Převážná část jezer v Severní Americe, ve Švýcarsku, v severní Itálii, ale i u nás v Tatrách a na Šumavě je ledovcového původu.

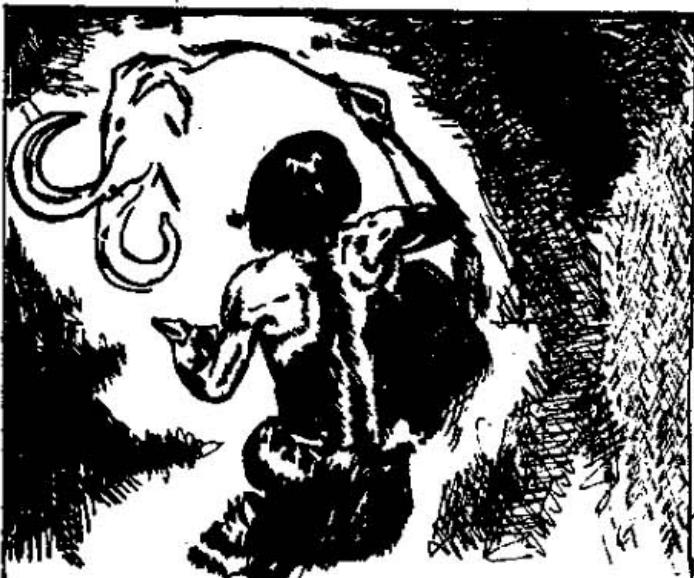
Norské fjordy, ale i jiné úzké a hluboké zátoky, které vidíme například na pobřeží Kanady, jsou vlastně doliny ledovcového původu. Až teprve později je zalilo moře, když se hladina zdvihla.

Geologové se domnívají, že v období, kdy oblasti dnešního mírného pásmu byly pokryté ledovci, tropické oblasti byly velmi vlhké, zatímco v období meziledové, kdy v mírných pásmech nastalo oteplení, byly tropické oblasti velmi suché. Geologické výzkumy dokazují, že v pleistocénu byla saharská oblast pokryta rostlinstvem a že pouště se stala až v období oteplení, ke kterému došlo v holocénu.

Jedním z nejzajímavějších důsledků ledových dob bylo klesání a po něm následující stoupání mořské hladiny. Ledovce se tvořily ze sněhu a sníh, podobně jako dešť, pochází z výparu jezer a oceánu. V dobách silnějšího zalednění mohla být hladina moře o 100 - 200 m nižší než je dnes, a v teplejších meziledových obdobích, když se ledovce rozpouštěly, mořská hladina se zvýšila o 30 - 40 m. Ještě dnešní polární ledovce váží obrovské množství vody.

Vědci hledali vysvětlení pro zmíněné změny klimatu. Uvažovalo se o změně směru mořských proudů, jako i o změnách v intenzitě slunečního záření. Studiem vývoje zemské kůry se ukázalo, že velká období zalednění následovala vždy za velkými pohyby zemské kůry, při kterém vznikala pásmová pohoří. Po prekambrickém vrásnění před 700 miliony lety následovala období velkých zalednění: další zalednění opět následovalo po vrásnění karbonském a čtvrtohorní zalednění následovalo po velkých alpských horotvorných pohybech, při kterých vznikla dnes existující vysoká pásmová pohoří. Ale vyzdvížení velkých oblastí může pouze vysvětlit všeobecné ochlazení, ne však střídání chladných a teplých období v nich, jak se to dělo ve čtvrtohorách.

Ledové doby měly za následek nové rozmístění rostlinstva a živočišstva. Většina rostlin a živočichů, které dnes známe, existovala již koncem třetihor

Praumělec vyryvá na jeskynní stěnu obraz mamuta. Mamut byl nejvýznačnějším zvířetem doby ledové, současníkem pračlověka a zároveň jeho největším a nejpyšnějším lovovým zvířetem.

a byla zastoupena různými druhy. Už tehdy například existoval druh lva, jako i vlka; byli však od dnešních značně odlišni.

Aby mohli živočichové a rostliny z mřížejších a teplých oblastí přežít období ledové, museli opustit ledovcem pokryté oblasti. Rostliny se sice nemohly stěhovat a hynuly, ale jejich semena, které přenášel vítr anebo zvířata, našly v jižních oblastech vhodné podmínky ke klíčení. Po skončení ledových období se živočichové a rostliny opět přestěhovali na sever.

V Americe bylo toto stěhování bez problémů, ale v Evropě alpské pohoří a zejména Středozemní moře vytvořila pro většinu rostlin a savců nepřekonatelné překážky. Proto je v Americe vegetace pestřejší než v Evropě. Evropská flora je složená z rostlin, které v období zalednění vydržely v pásmu na sever od Středozemního moře.

Pro lidskou populaci je pleistocén asi nejjazýmajevější dobou, protože v tomto období začíná se odvíjet historie člověka. Existence člověka netrvá déle než milion roků.

RODOKMEN ŽIVOTA MODRÉ PLANETY ukazuje vývojové linie hlavních živých organismů. Různá šířka pásů vyjadřuje početnost výskytu každé skupiny v různých obdobích.

Některé skupiny živočichů mají společné předky. K tomuto závěru přijdeme, když studujeme nejen zmenšelinu, ale i anatomii, embiologii a chemii živých organismů. Tento společný rodokmen sestavený s větší a nebo s menší jistotou je vyznačený přerušovanými čarami.

Velká oddělení živých organismů jsou odlišena: rostliny s chlorofylem plnou čarou, houby a bakterie rastrem. Živočichové jsou rozděleny na tři hlavní skupiny.

DÁVNÁ ROMANTIKA NA DNĚ JEZERA

STANISLAV BURACHOVIC, prom. fil. - Karlovarské muzeum

"V údolí Lomnického potoka najde pevník romanticky skalnatou strž s balvany nevidané velikosti, přes které se řítí divé vlny s ohlušujícím hukotem."

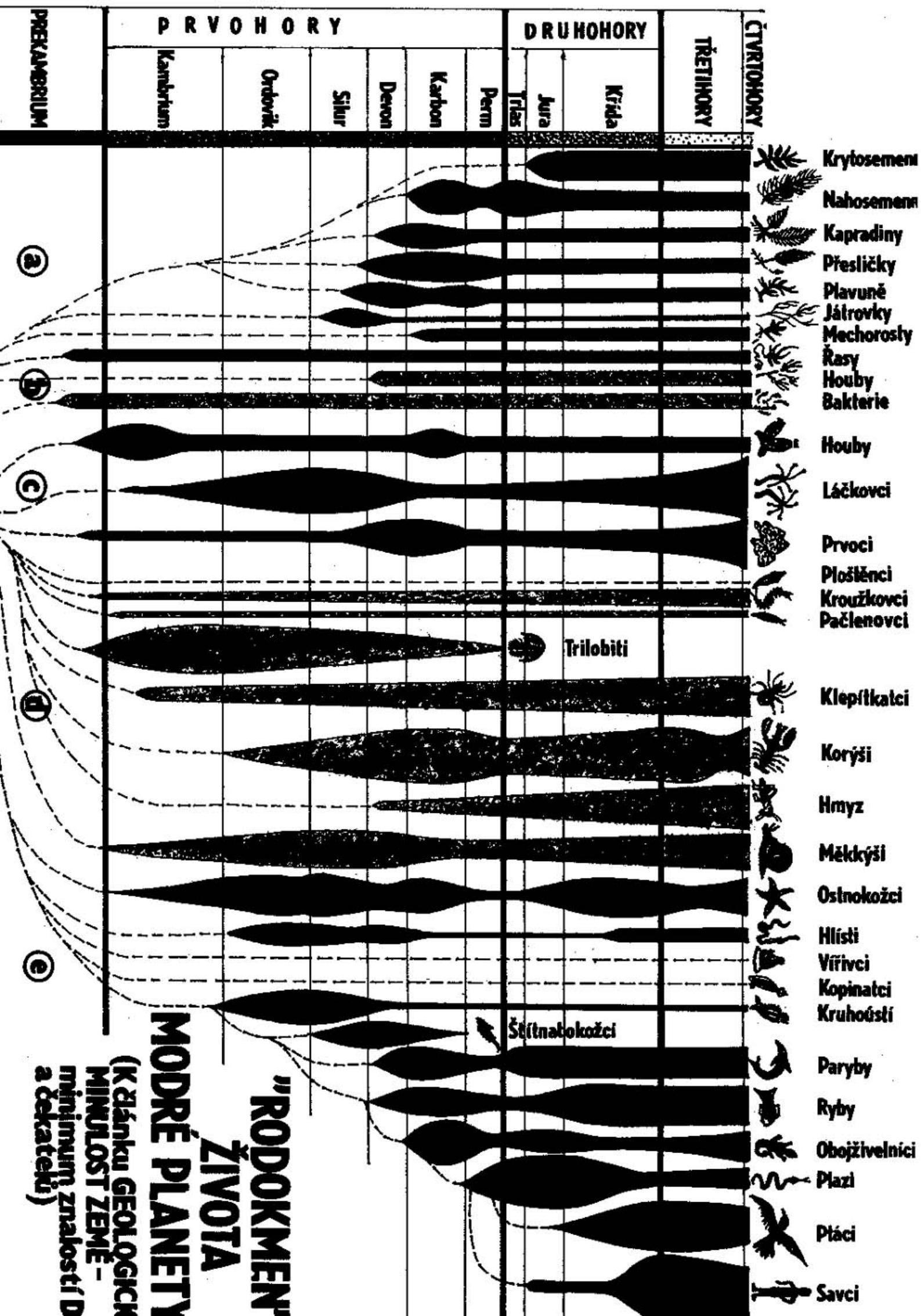
Tato obdivná slova čteme ve více než sto let starém průvodci po Karlovy Várcích a okolí. Popis se týkal místa, kterému se později začalo říkat Divcký kámen (též Vzteký kámen). Jednalo se o oblast horního toku Lomnického potoka pod obcí Pyla. Potok zde vytvořil pozoruhodnou kanonovitou soutěsku s charakteristikou změti mohutných žulových balvanů, bizarních skal a jeskyně. Název místa prý původně označoval jen jeden dominantní balvan v potoce, postupně se však přenesl na celou soutěsku a blízké okolí. Již v polovině minulého století byl Divcký kámen atraktivním výletním cílem karlovarských lázeňských hostů. Největší oblibu si však lokalita získala v období minulé republiky, kdy její návštěva byla stejně populární, jako např. výlet k Svatěským skalám či počezení na Dianě.

Nejimpozantněji působila scenérie Divckého kamene v době jarního tání nebo po bouřkových přívalech vod. Rozvodněný potok hnal své prudké a zpěněné vody úzkým řečištěm, na mnohých místech se tvory vodopády, voda překonávala stovky dvou až třímetrových kamenů. Celé idoli

hřmělo nespoutaným živlem. V jedné z jeskyní Divokého kamene se údajně skrýval pověstný lupič Babinský, přezdívalo se jí proto Babinského jeskyně.

Oblast Divokého kamene byla zajímavá i po stránce floristické - rostlo tu několik vzácnějších rostlinných druhů. V údolí Lomnického potoka se kdysi také dočíhalo, svědčilo o tom až donedávna několik zašlých štol.

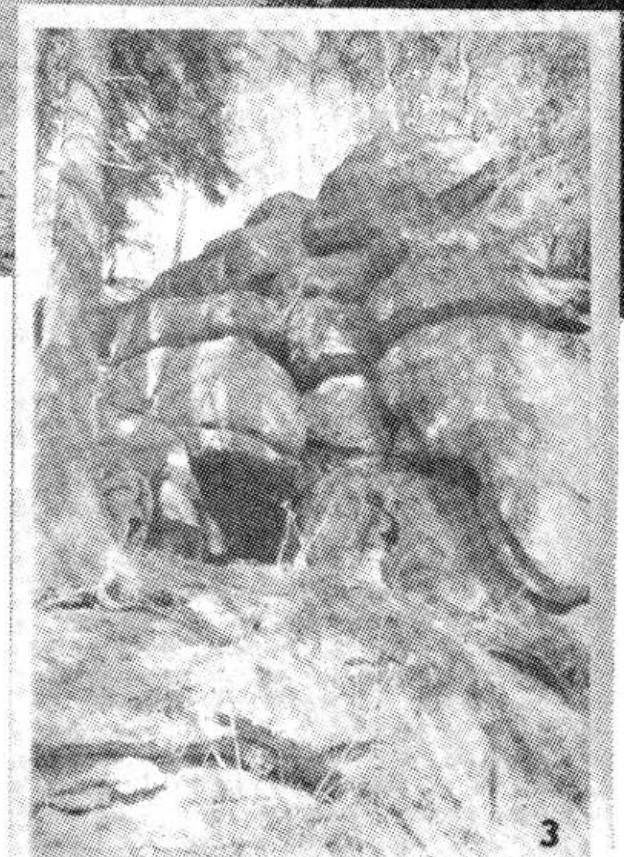
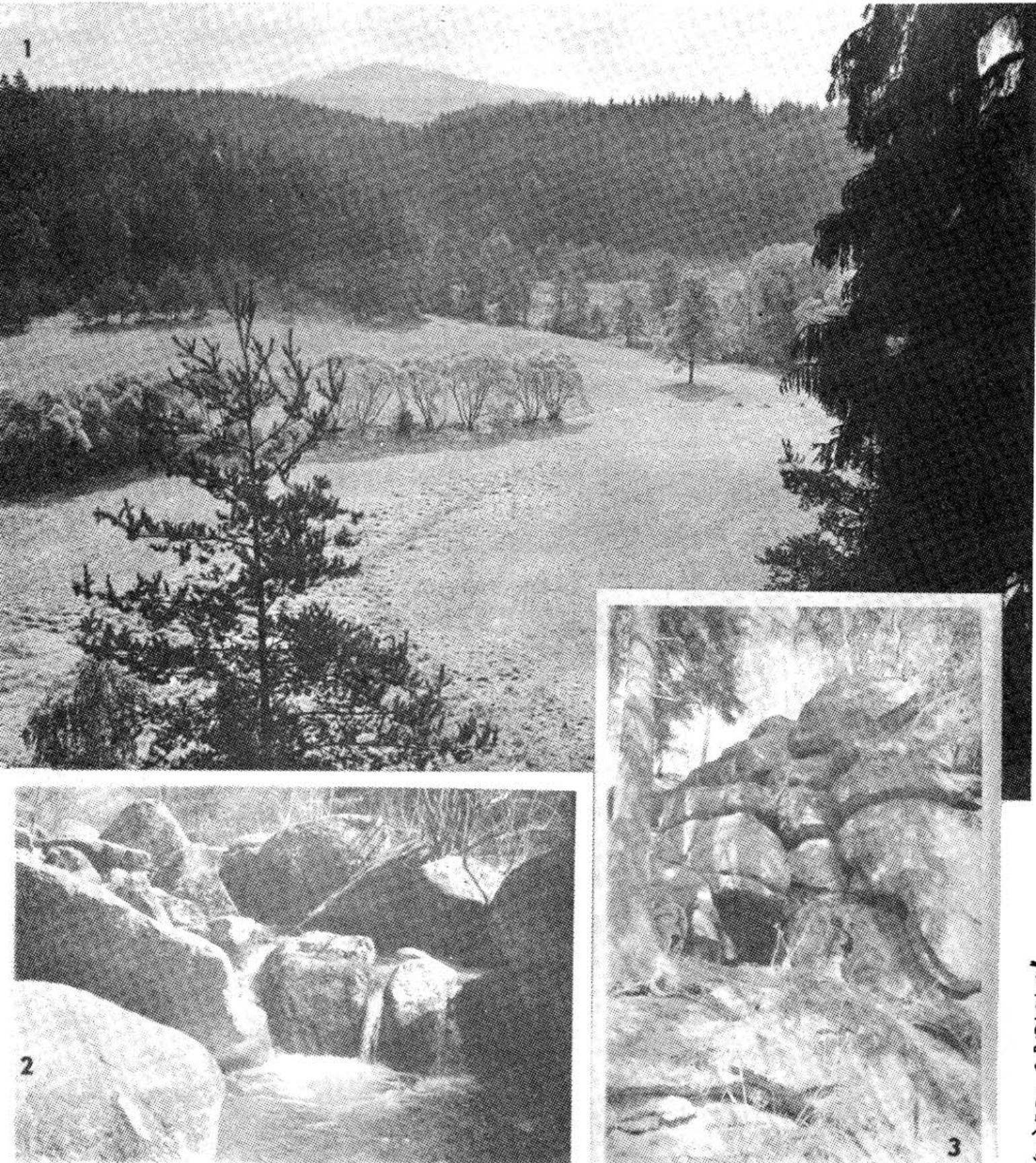
Nedaleko vlastní soutěsky Divokého kamene stával při potoce starý stanovický mlýn, jehož počátky sahají až do 17. století. První zmínka o tomto vrchnostenském mlýnu pochází z roku 1617, kdy je stanovickým mlynářem jmenován Pavel Schmiedt. V 18. století byla při mlýnu zřízena ještě vodní pila. Vedle mlýnských budov stávala nevelká kaplička (postavena mlynářem Janem Phillipem) nesoucí letopočet 1839, která v době svého vzniku chvála umělecky cenný obraz Jana Nepomuckého. Po roce 1843 byl jeden z domů mlýnské usedlosti přeměněn v restauraci. Zvyšující se návštěvnost Divokého kamene nemálo přispívala k prosperitě stanovického mlýna. Po první světové válce se tu zcela přestalo mlít, celý mlýn se přeměnil v restauraci a výletní areál, v jehož okolí byly dokonce upraveny vycházkové cesty. Přirodní krásy Divokého kamene lákaly vedle

výletníků, turistů a trampů i chataře. První čtyři chaty se v údolí objevily roku 1936. V minulých desetiletích jejich počet ještě vzrostl...

Dnes patří přírodní zajímavost Divoký kámen nenávratné minulosti. Údolí Lomnického potoka je v současnosti mohutným staveništěm, kde vyrůstá velkolepá stavba socialistického Karlovarská - Stanovická přehrada. Toto vodní dílo zajistí

Karlovy Varům dostatek pitné vody. Hluboké ve vodách přehradního jezera budou skryty stezky Divokého kamene, sníci věčný sen o burácejících vodách a prvních smělých výletnících, o generaci stanovických mlynářů a plápolajících taborácích s ozvěnami kytar ve skalách. Legendu Divokého kamene budou našim potomkům vyprávět jen vlny šplouchající o přehradní hráz. Tak se setká minulost s budoucností.

1) U soutoku Lomnického a Draževského potoka. Na horizontu Uhejný vrch.
2) Motiv z Divokého kamene. 3) Babinské jeskyně.

POZORUHODNÝ PTÁK
SLAVKOVSKEHO LEZA
SKOREC VODNÍ *

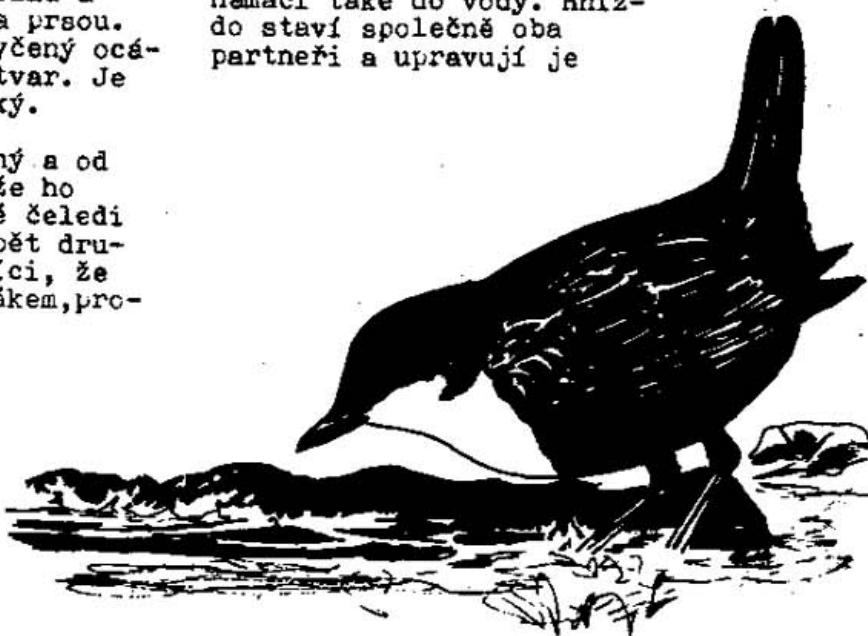
Průzračné horské bystřiny s kamenitými koryty jsou přirozeným domovem skorce vodního. Velikostí těla připomíná buclatého drozda, ale tvarem, držením a pohybem se spíše podobá velikému střízlikovi. Z černohnědého peří vystupuje velká a svítivě bílá skvrna na krku a na prsou. Krátký "střízličí" a vzhůru vztyčený ocásek dodává tělu trochu sražený tvar. Je asi 18 cm dlouhý a asi 60 g těžký.

Skorec vodní vede tak svérázný a od ostatních pěvců odlišný život, že ho zoologové zařadili do samostatné čeledi skorcovitých přesto, že má jen pět druhových bratrů. O skorci se dá říci, že je do určitého stupně vodním ptákem, protože celý jeho život je vázán na vodu. Musí to být však voda čistá a naprostě průhledná, v níž pták hledá po celý rok potravu. Pravda, někdy ho najeme i na místech méně poetických, zvláště v zimě, když si hledá nuznou potravu i u řek a potoků mnohdy dost znečištěných. Důkazem je i celoroční přítomnost skorce vodního na Úšovic-kém potocce, jehož kvalita čisté vody je velice sporedická. Jeho výskyt se sem jaksi nehodí. Patří k čisté přírodě horských proudů, stejně jako bystrý pstruh.

Potravu si ve vodě hledá docela jiným způsobem než například kachny, potáplice, pelikáni nebo bahňáci. Nedovede ani plavat, neloví potravu na mělčinách, ani se za ní nevrhá střemhlav jako ledňáček říční. Skorec se při hledání potravy ponořuje pod vodu a na dně bystřiny se doslova prochází. Rozběhne se po břehu, vnikne do vody a bleskurychle zmizí pod hladinou. Má silné prsty s dlouhými drápkami, jimiž se zachytává kamení. Jestliže je vodní proud příliš silný a strhává, pomáhá si křídly. Trochu je roztáhne a zabírá jimi jako vesly. Prohledává dno a vytahuje z úkrytu různý vodní hmyz. Při pobíhání po dně také často obrací kamínky, pod kterými bývá hojně koryšků. Skorcovo peří je dokonale proměstřené a tak se vlnec nepromáčí. V zimě vbihá skorec dokonce i pod led. Mezi ptáky je to docela cíedinělý způsob hledání potravy.

Přítomnost vody je pro skorce vodního tak důležitá, že jí používá i k ochraně hnizda. Obyčejně si skorec obsadí úsek vodního toku dlouhý 800 - 1000 metrů, který střeží před ostatními příslušníky svého druhu. Je dcsti nesnášenlivý.

V dubnu až květnu si pro hnizdo vyhledává různé dutiny v těsné blízkosti toku. Jednou je to otvor ve strém břehu, podruhé splet převíslých kořenů, jindy zase konstrukce dřevěného nebo kamenného mostu či skalní šterbina. Je-li na potoku vodní přepad, malý vodopád, za kterým je dutina, pak ji rozhodně skorec použije jako úkryt pro hnizdo. Nemůže tam vniknout větřelec, protože hnizdo je padající clonou studené vody dokonale chráněno. Hnízdo vyplní materiálem z mechů vodních rostlin. Zajímavé je, že pro části vodních rostlin se potápi pod vodu a mech namáčí také do vody. Hnízdo staví společně oba partneři a upravují je

tak, že v jakési "kouli" je po straně vchod. Hnízdí dvakrát do roka. Poprvé v dubnu, podruhé pak v červnu až v červenci. Vyvolené hnizdiště neopouští a pravidelně v něm vyvádí mládata po řadu let. Plná šnůžka obsahuje 4 - 5 vaříček bíle zbarvených, z nichž se po 15 - 17 dnech líhnu mládi. O výchovu mládat se starají oba rodiče. Po třech nedělích mládata vyskakují z hnizda a hned se seznamují s vodou, kde si brzo počínají jako jejich rodiče.

Zajímavý je i způsob vlastního lovů skorce vodního. Podáří-li se mu zmocnit větší kořisti, např. malé rybičky, vyletá s ní na břeh nebo na kámen čnějící z vody a tam ji utlouká a pak pozře. Hmyz chytá ovšem také v letu. Na břehu a v řečišti má svá oblíbená místa, kde po lově odpočívá nebo vyhlíží kořist.

V zimě skorci vyhledávají nezamrzlé vody, přelétají přitom často do značných dálek, ale zjara se opět vracejí. K stěhovavým ptákům, vyhledávajícím vzdálená jižní zimoviště, však nepatří. V zimě vbihá skorec často i pod led.

Skorec vodní je zákonem chráněn.
(ha)

ILSANO a minerální prameny v jeho okolí

O dnešním minerálním prameni ILSANO psal už před 300 lety (1679) Bohuslav Balbin ve svých *Miscellanea Bohemica*:

"Dolní Kramolín má tři prameny: hlavní, kterého užívají poddaní, pod vesnicí na panské louce; jiný blízko chovatelů ryb; třetí na cestě vedoucí do Pistorova."

Ilsano je nepochybně onen první popisovaný pramen. Staré Ilsano, kdysi prostě "Kyselka" (v tereziánském katastru Sauerling), vytékalo z vyketlaného pařezu a sloužilo prý jako výhradní nápoj celému okolí. Ale teprve roku 1893 začíná novodobá obchodní historie tohoto pramene.

Tehdy jakýsi komunální učitel Josef Kočí (Gotschy) z Vídni koupil louku o výměře 2545 sáhů i s kyselkou za 4581 zlatých rakouské měny. Jímání pramene bylo přebudováno a kramolínská kronika trpce glosuje, že po něm ztratil pramen 60 % své bývalé kvality. Kramolínský Franc Lerch z čp. 30 tahal prý denně svou dvoukolovou káru, na kterou naložil 50 lahvi nebo džbánků, s kyselkou do Chodové Plané, kde ji prodával láhev za 2 krejcare. Získal prý tak celé jmění.

A nyní nastává historie spekulačních koupí – prodejů. Učitel Kočí z Vídni – jaké asi měl plány? – na kyselce dlouho nezůstal. Už roku 1895 prodal čtvrtinu majetku Johannu Temannovi a roku 1908 druhou čtvrtinu bratřím Waschauerovým (za 4 200 korun).

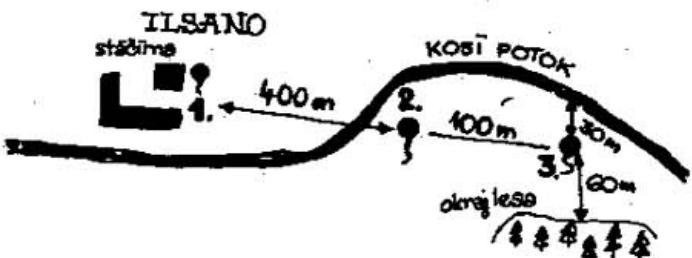
Kupní smlouvou z 20.11.1911 získává od této kyselky jakýsi Sobota - Kaminský za 47 000 korun. Za Kaminských tu asi vznikla stáčírna. Rakouské almanachy za 1. světové války (1914-1918) uvádějí majitelku kyselky Schröder-Kaminskou. Od Kaminské koupil kyselku F.W. Becker - Schelpach a to již za 115 000 korun a od tohoto v r. 1927 paní Willeová za 120 tisíc Kč. Brzy nato muselo být zboží vydraženo: v roce 1930 jej takto získal Friedrich Buxbaum za 140 tisíc Kč. A nakonec v roce 1931 přechází za 170 tis. Kč do rukou městského úřadu v Mariánských Lázních.

Ilsano tedy vystřídalo požehnané majitelů! Finilo se tu do lahvi ručně až do roku 1948, pak byla řadu let přestávka, a nyní stáčí pramen chodovoplánský pivovar u zřídila přímo do cisteren, vozí do pivovaru a zde stáčí do zelených lahvi pro celý kraj i republiku pod tradičním názvem ILSANO. Tak jako v minulosti jsou dva tábory – přívrženci a odpůrci. Nejchutnější – a to snad dají za pravdu oba tábory – je Ilsano přímo u pramene v horkém létě.

V údolí Kosího potoka, který tu protéká v blízkosti, nalézala se podle Balbína ještě kyselka "chovatelů ryb". Kde asi tito chovatelé ryb byli? Zdá se, že půjde o vývěr kyselky nedaleko odtud v místech, kde se těžilo v 16. století stříbro. Dovolení (1958) popsalo dva vývěry: první 400 m východně od Ilsana na pravém břehu Kosího potoka v dřevěně skruží 40 cm v průměru, 1 m hluboké

ké, v zamokřené louce; druhý ještě 100 m východněji od prvého v odvodňovací stružce, 30 metrů od potoka a 60 m od okraje lesa. Oba mají minimální vydatnost a voda druhého se nadto ještě hojně mísí s prostou povrchovou vodou a s mělkou podzemní vodou z mladočtvrtohorního náplavu. Nazveme je Rybářské prameny I. a II.

Jak jinak nazvat stavění dřevníků a zá-
chodků (v blízkosti chat) jímž za kůly
slouží živé stromy; pochopitelně bez dlou-
hých hřebíků by se to neobešlo.

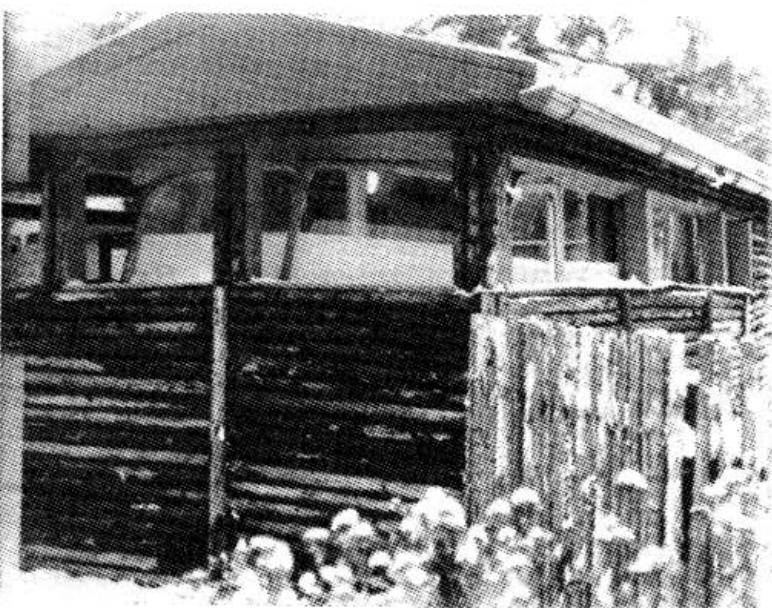
Nikdy bych nevěřil, že člověk z města,
uchylující se k čisté přírodě, se nedové-
de oprostit od městských zlozvyků. Jak
žalostně vyhlíží okraj lesa "zdobený"
skládkami odpadků! A přece každý chatař
zcela určitě vlastní krumpáč, kterým se
odpadky dají rychle a snadno sprovodit
ze světa.

Všichni víme, že nadměrný hluk je jed-
nou z příčim srdečních infarktů. Domníval
jsem se, že chatař bude prvním z ochránce
ticha v přírodě. Jak jsem byl překvapen,
když jsem zjistil, že jsou mezi námi ta-
cí, kteří zřejmě v "normálním" životě
nemají možnost se hlasově prosadit, anebo
se domnívají, že jejich zpěv (přesněji
hulákání) spolu s líbezným ptačím zpěvem
vytváří neobvyklou zvukovou kulisu pří-
rody.

A tak velmi vítám, a věřím, že je již dnes
více - vždyť nový federální zákon c le-
sích **jasně v základním ustanovení** vymezuje
vztah občanů k lesu. Lesní stráž, která
jistě velmi brzy začne porušování uvede-
ného zákona přísně stíhat, by měla uchrá-
nit přírodu před mnohými bolestmi.

Smutné však na celé věci je ta skuteč-
nost, že mezi potrestanými bude nejeden
chatař, kterému by přívlastek "přítel
přírody" měl být zcela vlastní!

(M. Řezníček, strážce CHKOSL - úsek
Lobecký potok)

Pedivohodná stavba - "srubový autobus" u Podhorní nádrže.
Foto: AUTOR PRÁZDNÍKU

rekreační zástavbu a podle schválené do-
kumentace, ale u kterých stavebníci nedo-
drželi schválený projekt. Podle průběžných
zkušeností se jedná zhruba o 70% vybudo-
vaných objektů, kde nejen nedodržely pod-
mínky vnějšího vzhledu objektu, dalších
přístaveb, garáží a kůlen u rekreačních
chat a podobně.

Úmyslně na konec tohoto příspěvku jsem
ponechal otázku nepovolených staveb. Pod-
le nových zákonů (zemědělský a lesní) a
podle stavebního zákona a nakonec i podle
statutu a výnosu CHKOSL je možno rekrea-
ční objekty umisťovat mimo lesní a zeměděl-
ský půdní fond, pouze v intravilánech
obcí a jen v místech, kde je zpracován
územně plánovací doklad, který řeší širší
závislosti umístění rekreačních objektů.
Objekty, které byly postaveny bez jakého-
koliv povolení je nutno navrhnut k demo-
lici a důsledně na této demolici trvat.
Poslední případ tohoto druhu byl řešen
a vyřešen péčí odboru výstavby Městského
národního výboru v Mariánských Lázních,
kde naprosto nevyhovující objekt v prosto-
ru vodárenské nádrže Podhorního rybníka
byl určen k demolici. Jednalo se o nepo-
volený objekt, esteticky nevalné úrovňě,
postavený na lesní půdě v ochranném pás-
mu vodárenské nádrže. Nekompromisním pří-
stupem NV v Mar. Lázních bude na podzim
tchto roků tento objekt zlikvidován (viz
fotografie) a do budoucna záleží i na
ostatních národních výborech všech stupňů,
aby podobné znevařující objekty byly
z naší krásné krajiny odstraněny.

EKOLOGIE přírodovědce Petera
F a r b a vyšla v nakladatel-
ství Mladá Fronta (z angl. orig.
Ecology vyd. VUSA r. 1974) v pre-
kladu A. Čechové.

Publikace na 189 stranách přístupným
způsobem seznámuje s tématikou vědy, jejíž
význam pro člověka roste toulou měrou, jakou

na druhé straně roste uvědomení o ničivých důsledcích zásahů, jimž člověk porušuje cdvěkou harmonii v přírodě. Předmluvou a závěrečnou poznámkou doprovodil české vydání E.Hadač. Práce je opatřena základní bibliografií a rejstříkem umožňujícím orientaci v textu. Také grafická úprava knihy nezůstává pozadu za obsahem. Množství barevných i černobílých reprodukcí a názorných kreseb dovršuje celkový estetický účinek knihy, které tak vhodně presentuje odbrnost, srozumitelnost a čtivost současně.

Rekreační objekt SKLO UNION TEPlice v Mnichově

ING. JAN SCHLOSSAR OBEC MNICHOV A JEJÍ DNEŠNÍ TVÁŘ

Mnčí z nás si pamatuji, jak vypadala obec Mnichov ještě před několika málo lety. Obec, která leží na hlavní silnici mezi dvěma světově proslulými lázeňskými městy Karlovými Vary a Mariánskými Lázněmi měla daleko do - mírně řečeno - upravenosti. V posledních několika málo letech se však začalo se vzhledem obce něco dít. Zmizely staré neoprávené domy, stále častěji se začaly objevovat nové fasády a na místech, kde dříve rostly rumištní druhy rostlin, se objevil upravený trávník. Vyrostla nová prodejna, velice dobře byl opraven kostel, který je státem chráněnou nemovitou památkou a který tímto zásahem se stal opět estetickou dominantou obce. Tak se postupně měnila obec Mnichov v rámci volebního programu obce. Ve svém výpočtu jsem zcela určitě na většinu věcí, které prospěly vzhledu obce, zapomněl, ale zde nejde o pouhý výpočet odpracovaných hodin v akci "Z", nebo hodin, které zlepšení obce věnovali občané, ani finanční vyčíslení pomoci národního výboru, ale o malcu ukázku toho, jak se místní národní výbor stará o vzhled obce a malý příklad pro nás ostatní. Je to důkaz o tom, že velké věci mohou vznik-

kat i na malých místech, jestliže nechybí chuť všech zainteresovaných lidí do společné práce.

Kostel Petra a Pavla a bývalé radnice města Mnichova

600.leté výročí Karla IV., které nám připomíná letošní výstava na Fražském hradě pod názvem "Doba Karla IV. v dějinách národa ČSSR", dává příležitost připomenout si, v jisté volné souvislosti, zajímavý odstavec, který ač nebyl schválen, přesto je považován našimi lesníky za "první lesní zákon" u nás. Citované ustancení, které v královském zákoníku vyšlo, bylo motivováno chráněním královských lesů před lesním pychem. Čteme v něm:

"Krásný soubor našich lesů, vzbuzující obdiv u cizinců, chceme netoliko nepronáhati, nýbrž i zemýslíme je pečlivým střežením napřed uchrániti vůbec od veškerého kácení, leč bychom některé zvláště dovolili: a chtejíce, aby zůstaly nedotknuté a věčné, rozkazujeme, aby žádny z našich hajných nebo lovčích anebo žádná jiná osoba nesměla je z jakéhokoli důvodu nebo příčiny kácti nebo vyvážeti nějaké dříví z našich lesů nebo je zcizovati nebo prodávati, leč pouze suché dříví nebo to, které padne silou větrů.

Prote ať smějí naši hajní užívat pouze těchto dvou druhů dřeva a prodejvati je v prospěch naší komory podle starého zvyku, leč by bylo zřejmě někomu něco jiného dovoleno královským otevřeným listem z jisté vědomosti královny a zvláště jeho milosti. Kdo by jednal opačně, tomu hrozí trest utětí pravé ruky, s jejíž nejúčinnější pomocí se opovídaje zůmyslně se provinili, a zabavení jmění do naší komory, které, jak je vidět, drží

ODBOR KULTURY OKRESNÍHO NÁRODNÍHO VÝBORU
V KARLOVÝCH VÁRECH

SPRÁVA CHRÁNĚNÉ KRAJINNÉ OBLASTI SLAVKOVSKÝ LES
V MARIÁNSKÝCH LÁZNÍCH

VÁS SRDEČNĚ ZVOU NA SLAVNOSTNÍ ZAHÁJENÍ PROVOZU NAUČNÉ STEZKY

DOUBÍ — SVATOŠSKÉ SKÁLY

DNE 21. ZÁŘÍ 1978 VE 13 HODIN

SRAZ ÚČASTNÍKŮ V PARČÍKU PŘED ZÁMKEM V KARLOVÝCH VÁRECH — DOUBÍ

K naučné stezce Doubí — Svatošské skály se podrobně vrátíme v příštím čísle Arniky.

VÁCLAV PROCHÁZKA SKLÁDKY CHLÉVSKÉ MRVY

Jedním ze závažných problémů, se kterými se velice často setkáváme na území chráněné krajinné oblasti Slavkovský les, je otázka nevhodně rozptýlených skládek chlévské mrvy. Jejich lokalizace sice odpovídá požadavkům intenzivního zemědělského hospodaření, ale provozování těchto lokalit je mnohdy ukázkou nezdopovědného přístupu některých zemědělských závodů k řešení otázek životního prostředí, které zejména v blízkosti lázeňských míst, ležících v CHKO, by měly nabývat na závažnosti.

Není třeba zdůrazňovat, jak ve volné krajině působí neorganizované, a na velké ploše rozložené skládky chlévské mrvy, kde v jejich blízkosti se terénní zlomy plní močůvkou a okolní, v tomto případě nezbytná zelen plní funkci filtračního a opticky dělícího pasu, během jednoho vegetačního období odumírá.

Pomineme-li toto estetické narušení krajinářsky vysoce hodnotných lokalit, existuje také nebezpečí kontaminace povrchových a podzemních vod způsobené snyky a infiltrací v místech skládek.

Již v průběhu letošního roku provedla správa CHKO kontrolu stávajících a na-

Otřesný příklad nevhodné polní skládky chlévské mrvy nedaleko obce Milíkov. V okolí skládky se vytvořilo zapáčující jezírko močůvky. Okolní ovocné stromy již odumřely a proces odumírání vegetačního pokryvu se neustále plošně rozrůstá.

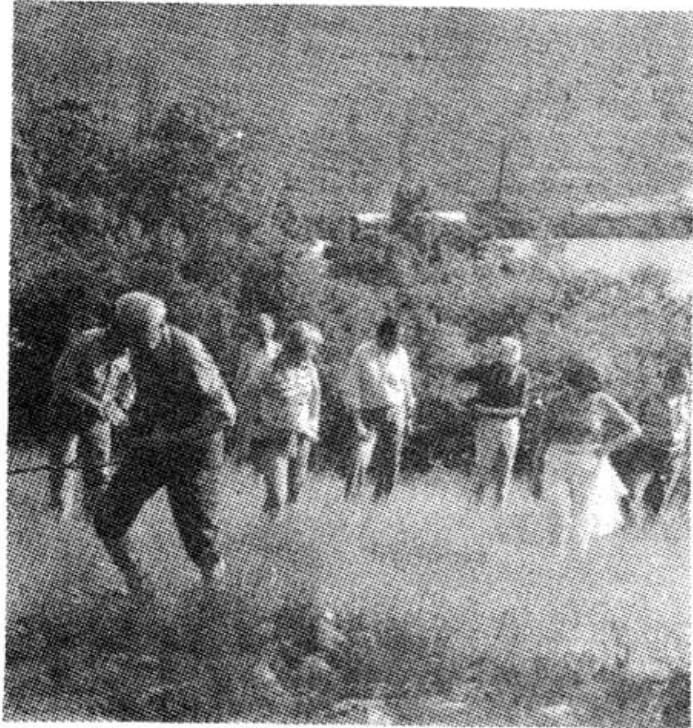
vrhovaných skládek chlévské mrvy na území tachovské části CHKO a tato praxe se bude dále rozširovat na zbytek území. Froti provozovatelům nevhovujících skládek bude tvrdě postupováno dle platných právních norem.

Ve dnech 1.-6. června 1978 pořádala KSSPOP v Plzni terénní školení pracovníků státní ochrany přírody na území chráněných krajinných oblastí Slvenský kras a Muránská planina. Školení se zúčastnilo přes třicet ochraňářů ze Západočeského kraje, mezi nimi i čtyři členové našeho dobrovolného aktivity strážců a jeden pracovník správy CHKO.

Účastníci, doprovázeni krásným slunečným počasím a místními pracovníky ochrany přírody, měli možnost seznámit se s historií, vegetací, zvířencem a geologií

FOTO: BAROČEK

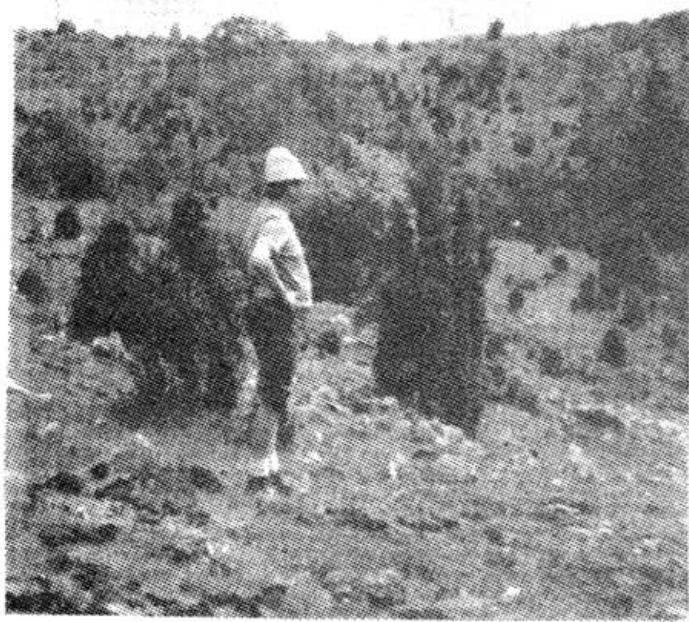
Bielnická procházka u jeskyně Domica

těchto chráněných oblastí a shlédnout řadu zajímavých míst.

V oblasti Slovenského krasu ochranáři navštívili jeskyni Domica, Plešivec-kou a Silickou planinu, Zadielskou dolinu a step v okolí Turnianského hradu. Neméně zajímavá byla i prohlídka rozlehlého Muránského hradu a skalní stěny Čigánka v Muránské planině.

Účastníci školení shlédli nejen krásy tohoto koutu naší vlasti, ale také si vzájemně sdělili své zkušenosti spojené s ochranou přírody.

(Autor příspěvku a fotografií-Ing.Ludvík Horváth.)

Porosty jalovce obecného na Silické planině

HRÁZDĚNÝ DŮM CHEBSKÉHO REGIONU

Část západních a severozápadních Čech vyplňuje oblast patrového hrázděného typu. Tento typ se vyvinul právě v nejbohatší formě v našem západočeském kraji na Chebsku, kde mu samostatný regionální ráz dodává barevně a ornamentálně skládaný štít.

I tyto západní oblasti republiky měly původně slovanské osídlení, jak to znovu potvrzuje poslední archeologické nálezy v okolí chebského hradu, datované 10. a 11. stoletím. Teprve později je Chebsko osazeno německými kolonisty, zejména v 13. a 14. století.

Rovněž i v tomto západním pohraničí byl původně dřevěný dům sroubený. Teprve asi od 16. století se zde vytváří hrázděná architektura, která vyvrcholila na konci 18. století a ve své chebské formě předčila vesnické hrázděné stavby v Německu, kde je tato konstrukce domovem.

Chebský statek tvoří většinou usedlost s velkým dvorem uzavřeným ze čtyř stran budovami. Obyčejně na jedné straně se rozkládá obytný a chlévní dům, na druhé straně sýpka, na třetí stodola, seník a stáje a na čtvrté straně husí chlívek a otevřená pec.

Uprostřed dvora, který je tak velký, že se v něm mohl otočit vůz s potahem, byl holubník. Vlastní statek je obklopen ovocnými sady, zahradou a loukami. Vchod do statku je jednak brankou vedle čelní stěny obytného domu, jednak vjezdem v patrové kleně.

Charakteristickým rysem pro chebský region jsou hlavně hrázděné průčelní štíty, orientované většinou k východu. Svým barevným pojetím a tvarovým vyjádřením dosahuje v nich lidová architektura hrázděné techniky svého vrcholu. Hrázděné stěny se skládají z trámové kostry, jejíž plochy se vyplňují proutěným výpletětem, omazaným z obou stran hliněnou mazanici, vzniklou smícháním jílu s řezanou slámcou. Od poloviny 19. století se pak používá ohnivzdorné látky - cihly nebo kamene. Takto upravené stěny se pak omítají.
(Lidová architektura Západočeského kraje-1974-KSSPPop Plzeň).

naše vycházka:

KOZÍ HŘBETY

Stanislav
Burachovič prom.fil.

Ing. S. Wieser * Kozí hřbety z levého břehu Ohře nad Svatošskými skalami.

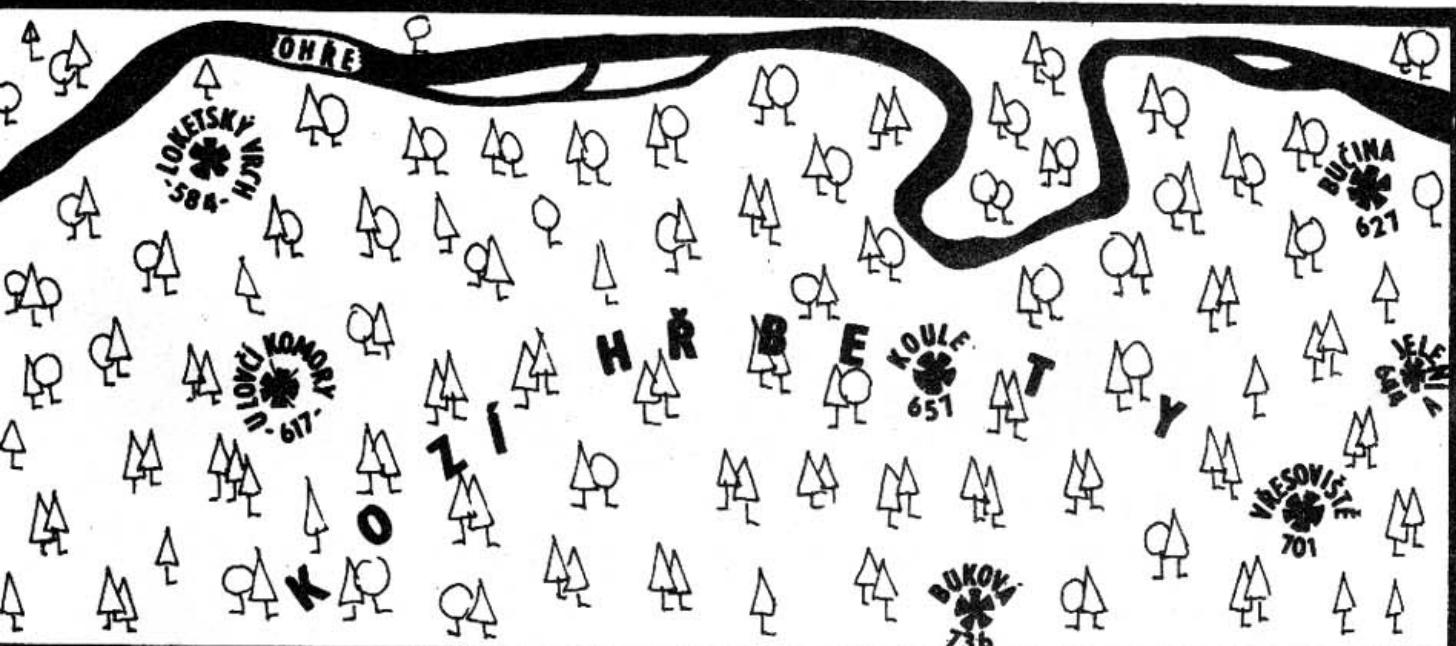
Romantická scenérie Svatošských skal v údolí Ohře mezi Loktem a Karlovými Vary poutají lidskou pozornost již od dávných časů. Genius loci této bájemi opředené lokality evokoval již nejednu obdivnou poetickou reflexi. Svatošské skály našly a jistě ještě najdou mnoho obdivovatelů a opěvovatelů.

Zcela naopak je tomu s územím, které sice začíná těsně za Svatošskými skálami, zůstalo však vždy v jejich stínu jako skromná Popelka. Jedná se o krásný horský a lesnatý terén, zvaný již od dávna Kozí hřbety. Kozí hřbety byly vždy stranou všeho ruchu a dodnes jsou navštěvovány jen zřídka. Jistě k tomu přispívá i jejich poněkud odlehlá a izolovaná poloha. Na rozdíl od snadno a pohodlně dostupných Svatošských skal vedou k jejich

vrcholům jen příkře stoupající cesty. Kozí hřbety vyplňují zhruba územní trojúhelník sevřený na východě starou Slavkovskou stezkou (Doubí - Horní Slavkov), na jihozápadě Slavkovským potokem (na novějších turistických mapách označen i jako Dlouhá stoka) a ze severu řekou Ohří.

Již od středověku byly Kozí hřbety loketským lesním revírem, o němž nacházíme mnoho zmínek v archivních materiálech. Jejich nejvyšším je Buková (736 m). Mnohem markantněji než Buková však nad okolní terén vystupuje Koule (657 m), hrdě shlížející ze svých lesnatých výšin do údolí Ohře.

Jen tiché lesní cesty a skryté stezky křížují hluboké lesy Kozích hřbetů. Od Svatoše k Lokti vede ve vrcholové části

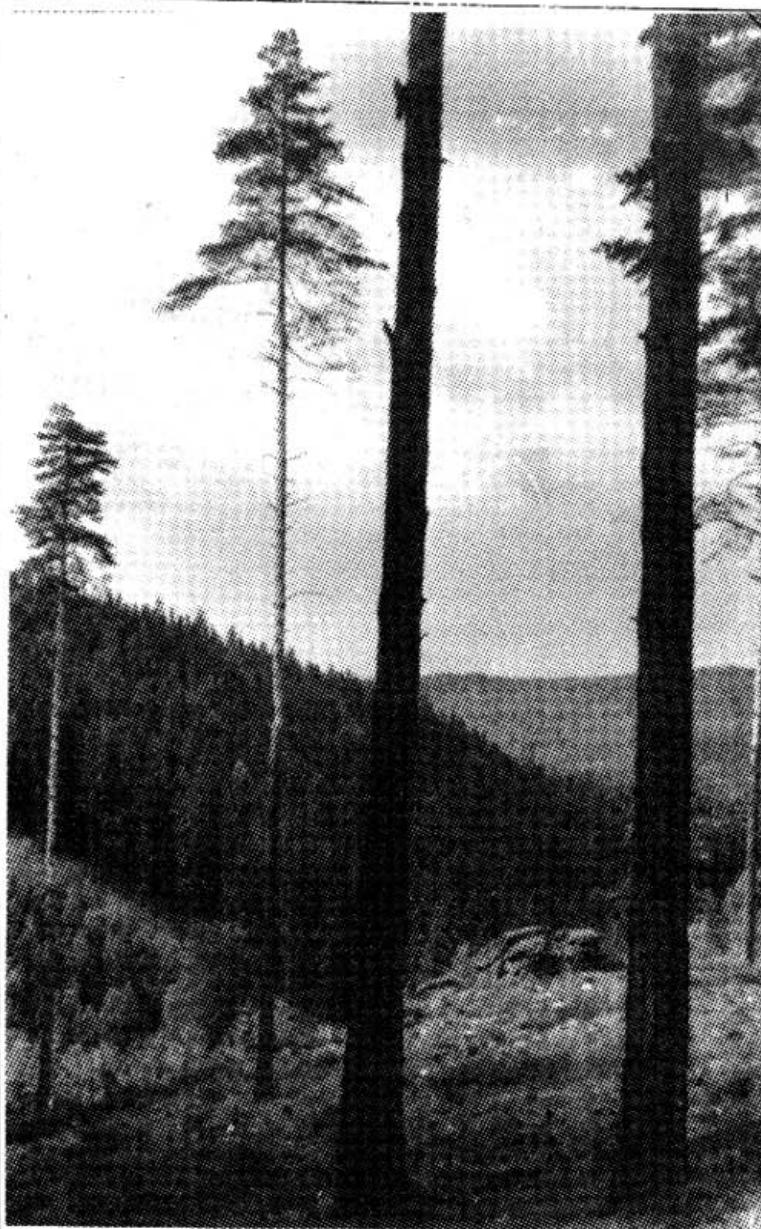

této oblasti ve výšce takřka 200 metrů nad řekou cesta, jejíž vyhlídkové bohatství je nevyčerpatelné. Hluboko pod ní se v úzkém řečišti vine stříbrnitá hladina Ohře. Nad její levý břeh prudce vystupuje smaragdový lem lesního komplexu Kovářky, ze kterého jakoby vyrůstá holá kupa čedičového Suku (582 m). A ještě výše pak horizont uzavírá táhlá linie Krušnohoří.

Tato cesta nás dovede až do předsunutého sedla v severozápadní části Kozích hřbetů, kde pod tzv. Loketským vrchem (584 m) již po staletí stojí lenní usedlost Zdeměšl, dnes sídlo lesní správy. Zdeměšl se v listinách loketského archivu připomíná už v 16. století (1584). Naproti Loketskému vrchu, na levém břehu Ohře, lze ve stráni spatřit areál budov letitého statku Vildenavy, který je přibližně stejněho stáří jako Zdeměšl.

Kozí hřbety jsou bohatým nalezištěm lesních plodin, především hub a brusinek, Skýtají mnoho zajímavého i po stránce flory - v jejich nižších partiích roste celá řada vzácnějších rostlinných druhů: např. bedrník velký, upolín a ojediněle i lilie zlatohlavá. Celé území Kozích hřbetů je téměř nezasažené civilizačním osidlovacím procesem. Jen dvě malé vesnice se rozkládají na jejich jihozápadním okraji - Údolí a Bošířany. Obě vznikly jako hornické osady při rýžovnické explataci Slevkovského potoka a jeho přítoků. Kozí hřbety byly pro svou nerostnou rozmanitost již před staletími vyhledávaným cílem starých prospektorů. O jejich intenzivní průzkumné činnosti svědčí mnoho opuštěných štol.

Zapomenutá místa Kozích hřbetů vyzařují své obzvláštní kouzlo v každém ročním období. Je třeba se jen harmonicky vcítit do věčného pulsu této krajiny, jejíž paměť sahá tak daleko a která toho už tolik viděla. Teprve pak lze plně pochopit a vychutnat onen nevšední nádech zádumčivého klidu a míru, který obestírá lesní zákoutí a napovídá nám leccos o nejhlebších tajemstvích života...

KOŽÍ HŘBETY - NA SVAHU KOULE

RAŠELINIŠTĚ VE VRCHOLOVÉ PARTII KOŽÍCH HŘBETŮ

Z HISTORIE OCHRANY PŘÍRODY VE SVĚTĚ

1935

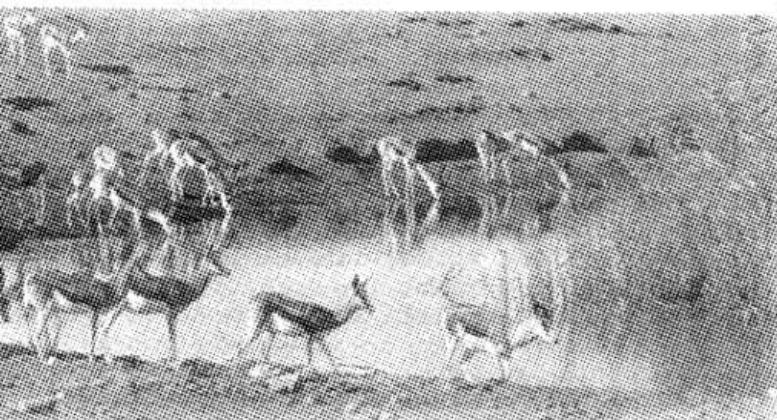
V Ecuadoru na ostrovech Galapágos (Isabela, Santa Cruz, Santiago, San Cristóbal a Floreana) byl zřízen národní park na ochranu zvířat, která se nikde jinde na světě nevyskytuje. Toto souostroví obývají nejpozoruhodnější druhy zvířat naší zeměkoule, z nichž nejznámější je obrovská želva pozemní, mořský a suchzemský leguán, nelétající kormorán, galapážský tučňák aj.

● V tomtéž roce vznikl nejstarší národní park v Sudánu, který se jmenuje Dinder (6397 km^2). Na jeho území žije ve velkém množství pštros, žirafa, bůvol a různé druhy antipl.

● V USA v horském masivu Appalačských hor byl založen národní park Shenandoah (846 km^2).

● V severovýchodní Itálii ve skupině horských štítů Ortles-Cevedale založili největší národní park Itálie Parco Nazionale di Stelvio (950 km^2), který sahá od 650 m do 3899 m výšky.

● Na úpatí Himalájí v provincii Uttar-Pradesh byly zřízeny dva nejstarší národní parky v Indii. Národní park J.Corbetta a Hailey mají rozlohu po 323 km^2 a slouží k ochraně tamní fauny.

ANTILOPY SKÁKAVÉ (SPRINGBOK) V NP DINDER

● V RSFSR byl zřízen Sichote-Alinskij zapovědník (3100 km^2) na Dálném východě na pobřeží Japonského moře, na ochranu fauny a flóry typické pro tajgu. Žije zde tygr sibiřský, jelen sika (*Cervus nippon*), antilopa (*Neamorhadus goral*), medvěd hnědý a tibetský (*Ursus tibetanus*), sobol aj.

● V Rumunsku byl vyhlášen první národní park země Retezat (130 km^2), který

leží v západní části Východních Karpat. Jeho jádro tvoří štíty Retezat (2484 m) a Pelagi (2511 m). Kromě nich je zde ještě dalších čtyřicet štítů, které se vypínají nad 2200 m. Z pestré vysokohorské fauny si připomeneme kamzíka, rysa, jelena a medvěda hnědého.

1936

V Japonsku byl vyhlášen národní park Fuji - Hakone - Izu (1223 km^2), pojmenovaný podle nejvyššího a nejoblíbenějšího štítu země Fuji (3776 m), který je uctíván jako posvátná hora.

● Na Sumatře v Indonézii zřídili národní park Rafflesia Serbōjadi, který je slavný díky výskytu masožravé rostliny *Rafflesia arnoldi* s chromními květy metrového rozměru.

● Na ostrově Mindanao na Filipínách byl zřízen národní park Apo (777 km^2) s nejvyšším štítěm Filipín, sopkou Apo (2953 m).

● V Holandsku bylo vyhlášeno největší chráněné území země - národní park Hoge Veluwe.

MEDVĚD HNĚDÝ V NP RETEZAT (RUMUNSKO)

Petr Roth

FAUNISTICKÝ PRŮZKUM OBOJŽIVELNÍKŮ

V současné době nemáme k dispozici žádné podrobnější údaje o batrachofauně chráněné krajinné oblasti Slavkovský les. S tímto problémem se ovšem setkáváme nejen v našem chráněném území, ale i v celostátním měřítku. V našem kraji se na přelomu šedesátých let o podrobnější průzkum pokoušel J. Tišer v Oloví, avšak jeho akce již před několika lety zanikla. Kromě několika náhodných údajů z regionálních prací a zmínek ve starší literatuře německé se můžeme dnes jen dohadovat o stavu obojživelníků v naší oblasti. Tímto číslem Arniky proto zahajujeme teoretickou přípravu komplexního faunistického průzkumu obojživelníků na území CHKO SL a zároveň vyzýváme všechny členy aktivity, aby se do akce zapojili a pomohli tak zaplnit další mezery v poznání fauny oblasti.

Provádění průzkumu je poměrně jednoduché. Spوčívá v tom, že každý nalezený obojživelník je spolehlivě určen, při atypickém habitu podrobně popsán, pokud možno přesně lokalizován a opět na místě vypuštěn. Pokud není možná přesná determinace anebo jde-li o vzhledově neobvyklý exemplář, je vhodné jej dokladovat a živý odeslat k přeúřičení. Údaje o nálezech, zasílané vedení průzkumu se pak zpracovávají a postupně vyhodnocují.

VÝZNAM VÝZKUMU

Po několikaletém zpracovávání údajů bude možno objektivně zhodnotit stav obojživelníků v chráněné krajinné oblasti. Kromě toho mohou dobrá pízdrování přinést mnoho cenných poznatků o ekologii zkoumané skupiny.

VOLBA METODIKY

Vzhledem k tomu, že určování našich obojživelníků je celkem snadné, může výzkum provádět prakticky kdokoliv. Přitom velké množství legátorů zaručuje, že získané poznatky nebudu izolované z několika málo lokalit, ale že pokryjí celé zkoumané území a bude z nich proto možné dělat závěry.

METODIKA

Pro určování obojživelníků je u nás zatím nejlepší pomocnou publikaci S. Hrabě, O. Oliva, E. Opatrný, 1973: Klíč našich ryb, obojživelníků a plazů, 346 pp, Praha (24 Kčs), případně O. Oliva, S. Hrabě, J. Láć, 1968: Stavovce Slovenska I. Ryby, obojživelníky, plazy, 396 pp,

Bratislava. Doplňující poznatky je možno čerpít i z práce Mertens R., 1968: Kriechtiere und Lurche. 400 pp, Stuttgart.

Zatímco determinace mlouka skvrnitého, kuněk, blatnice, ropuch a rosníčky je celkem snadná, větší potíže budou s určováním čolku a hlavně skokanů (*Rana sp.*). Proto v jednom z příštích čísel Arniky bude zveřejněn návod na základní rozlišení těchto druhů.

ZÁKLADNÍ POKYNY

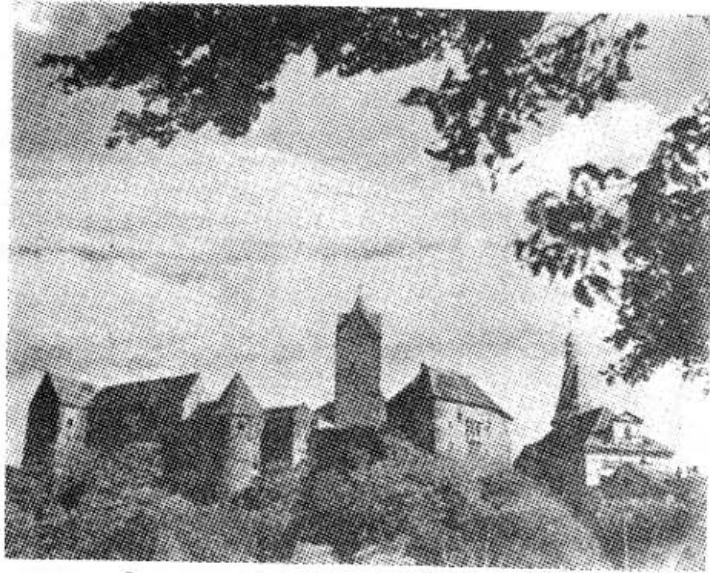
Nálezy se zaznamenávají nejlépe na samostatné listy (na každé lokalitě jeden záznam pro každý druh). Je nutné uvést tyto údaje: datum, rok, druh, poddruh, varieta aj., pohleví, počet kusů (u pulce množství), počasí, přibližná teplota, popis lokality (stručná charakteristika), místo, obec, okres, jméno a adresa legátora.

Pokud není nález typický, možno připojit popis - u takových exemplářů by bylo vhodné uvést i všechny míry (viz dále). Pro přesné určení vodních (zelených) skokanů jsou míry n u t n e.

Při nálezu neurčitelných či zvláštních jedinců je možno dokladovat živočichy v 4% roztoku formaldehydu nebo v denaturovaném lihu (případně etanolu 30-50%). Usmrcení živočicha je však možné jen v případě, že sběratel má příslušné oprávnění ministerstva kultury ČSR. Zároveň je nutné zvěřit, není-li vhodnější zaslat k přeúřičení živočicha živého či ho případně vypustit bez určování. Na druhé straně bude pro účely správy CHKO SL nutné dokládat zástupce všech nalezených druhů, ale to už není záležitostí tchoto průzkumu.

ZPRACOVÁNÍ A VÝHODNOCENÍ

Záznamové listy zasílejte hromadně na adresu: Petr Roth, 360 01 Karlovy Vary, Gottwaldova 15. Podle pokynů správy CHKO SL bude prováděno vyhodnocení (při dostatečném množství materiálu každoročně), v němž budou jmenovitě uvedeni všichni legátoři u jednotlivých lokalit a druhů. Připomínáme, že význam mají nejen nálezy vzácných a ojedinělých druhů, ale především těch "obyčejných" (např. ropucha obecná, skokan hnědý), protože populace těchto druhů dnes už nejsou zdaleka tak početné a běžné, jako tomu bylo dříve.

*STÁTNÍ HRAD LOKET

Ve stručnosti vymezené rozsahem příspěvku, je téměř nemožné podat jinak bohaté dějiny Lokte a Loketska ve všech souvislostech. Omezíme proto svou pozornost jen na hrad s výslovným poukazem na to, že dějiny města Lokte jsou organicky a neoddělitelně spjaty s hradem a naopak. Rovněž necháme stranou údobi do počátku 13. století, kdy správně spadale loketské okolí pod tzv. Sedlecko (původní území Sedlečanů s hradem Sedlec u Karlových Var). S existencí hradu Lokte se začíná c toto území mluvit jako o Loketsku od r. 1226.

Přímé doklady, které nás zpravují o osadě pod hradem a prvním purkrabím hradu Sulislavovi nás přivádějí k r. 1234. To však už hrad stojí nejméně půlstoletí, neboť jeho ukázaly průzkumy stavební historie hradu z poloviny šedesátých let, odkrytím románské rotundy v dnešním tzv. severním paláci hradu, je možné bezpečně zařadit stavbu do období vlády Vladislava I. (1140-73) oproti dřívějšímu zařazování do doby Přemysla Otakara I. tedy do přelomu 12. a 13. století. Během 13. století rostl význam hradu, nové správní jednotky Loketska a tím i samého města.

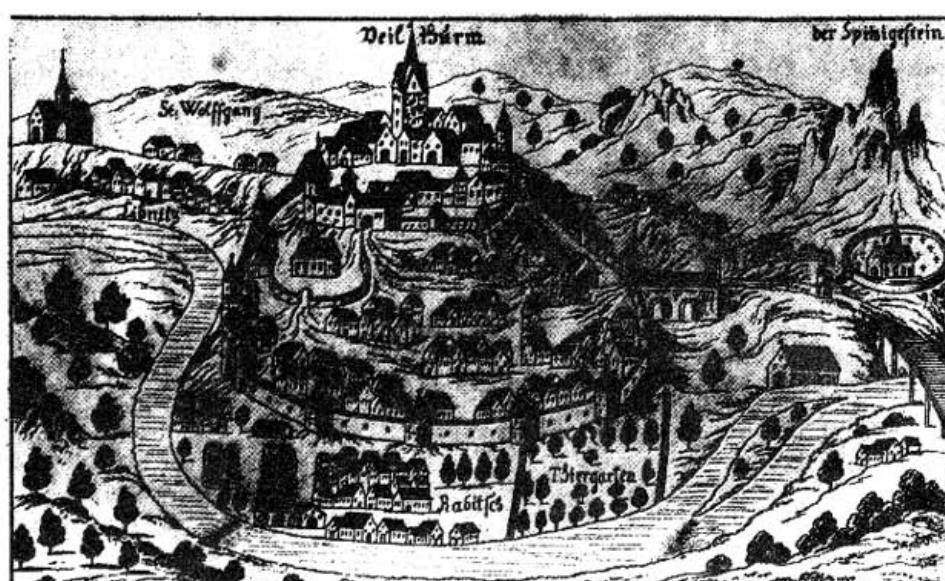
Po r. 1306, po smrti posledního mužského Přemyslovce, přešel hrad do rukou Přemyslovny Elišky. Je třeba uvést, že jako celá řada jiných tzv. královských zbrží byl také Loket často zástavou v rukou šlechty už za Přemyslovců a nebylo tomu jinak ani po nástupu Jana Lucemburka (manžela Elišky) na český trůn v r. 1310. Zápasy 1. pol. 14. století, v nichž

šlo o politickou moc a nadvládu mezi panovníkem a českou šlechtou a které se později odrazily na vzájemném poměru královských manželů, měly jeden z kulminačních bodů právě na Lokti. Napětí, které narůstalo mezi manžely již dříve, vyvrcholilo odjezdem Elišky na Loket v lednu r. 1319. A už v únoru r. 1319 stál král před branami Lokte. Na hradě došlo k otevřenému střetnutí mezi zbrojnoši krále a posádkou hradu. Královna však včas kapitulovala a byla odvezena do Mělníka. Děti, zvláště mladý krále Václav, budoucí císař Karel IV., ještě ani ne tříletý, byly bedlivě hlídány na Lokti. Jaké bylo pozadí střetnutí mezi králem a královncou?

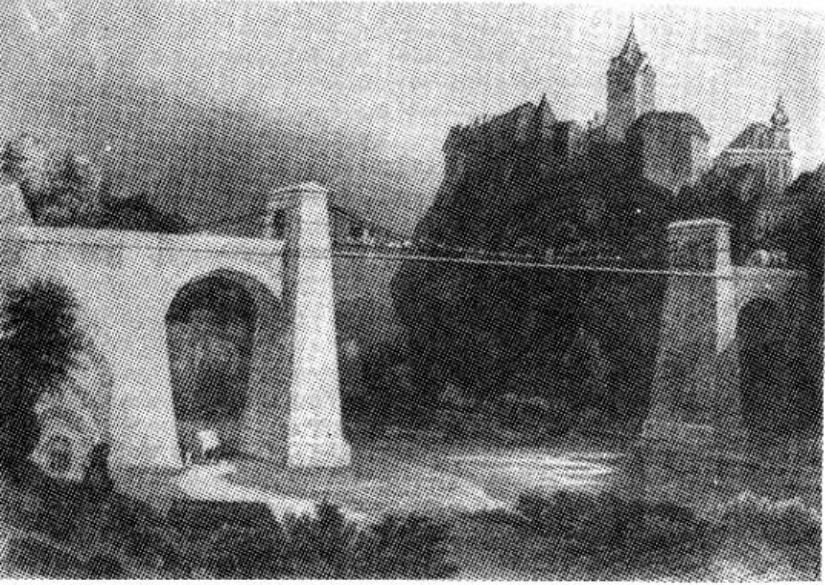
František Palacký viděl důvod střetnutí v tom, že prý Eliška překazila králový snahu o získání Pcrýní výměnou za korunu českou. Historik Josef Susta odmítal výklad Palackého, a položil rozhodující váhu sporu královských manželů na vrub rozdílného poměru krále a královny k vůdčí osobnosti české šlechty Jindřichovi z Lipé. Podstatu sporu Susta vtipně charakterizoval v díle "Král cizinec":

"Podarilo-li se r. 1315 Elišce naplnit krále strachem před nebezpečnými úkly, jež mu chystá ctižádostivý maršálek (myslí Jindřicha z Lipé), oplatil jim (tj. Elišce a šlechtě jí nakloněné v čele s Vilémem z Valdeka) nyní Jindřich stejnou minci naplniv Jana obavou před zrádným úmyslem Elišky o trůn a moc ho připravit".

Co bylo pravdou, lze těžko říci. Důležité je, že Jan takto celou věc chápal a podle toho jednal. Vyvázán takto z manželských pout a znechucen domácími poměry (šlechta nabyla mocenský vrchu), spěchal král za hranice "více z dobrodružných pohnutek" své povahy než státnických, obraceje se do Čech vždy znova jen pro peníze. Loket se odtl brzy po odjezdu krále (r. 1320) opět v rukou zástavních držitelů.

MĚSTO LOKET V r. 1680

LOKET S ŠKETÉZOVÝM MOSTEM KOLEM r.1830

Už v době Janovy vlády za jeho časté nepřítomnosti v zemi se pozvolna začínal uplatňovat v řízení země politicky a státnicky zcela rozdílně smýšlející jeho syn markrabí Karel. Ten obrátil po smrti svého otce (r.1346) pozornost v první řadě na královská zboží, která vlivem hospodaření jeho otce přestala téměř existovat. Karel IV. vyvíjel snahu, aby panství v přímé panovníkověvládě nebyla zastavována a aby královské majetky byly nezbezpečitelné. V Královském zákoníku Maiestas Carolina, který chtěl Karel vydat, nalézáme přímo jmenované hrady a města, které patřily do kategorie tzv. nezbezpečitelného zboží. Sem patřil také Loket, který Karel vykoupil jako královské zboží ještě za vlády krále Jana v r.1333. Jako panovník potvrdil Karel IV. všechna předešlá privilegia a svobody Lokte r.1352 a přidal četné výsady městu navíc. Osobně pobyl císař Karel IV. se svou družinou na Lokti v sedmdesátých letech 14. století, naposledy dva roky před svou smrtí.

Nemenší pozornost věnoval hradu i městu také syn Karla - Václav IV., který r.1382 rovněž potvrdil svobody a privilegia svých předchůdců a dal provést první rozsáhlejší úpravy hradu.

Během husitských válek (1419-34) byl hrad přenechán (opět už jaxc zástava) bratrem Václava IV. Zikmundem do správy zapřísáhlého odpůrce husitů, Půtovi z Ilburka, který byl Zikmundovi dobrou zárukou, že Loket nepadne do rukou husitů. Husité se také o zdolání hradu přímo nepokusili, alespoň o tom nezáme doklady, i když kvůli jejich údajnému útoku bylo r.1427 předměstí zničeno požárem. Roku 1437 zastavil Zikmund Loket Kašparu Šlikovi. Tím (mohli bychom říci) končí luncemburská éra a začíná Šlikovské držení hradu. Celé jednc století zůstal Lcket v držení těchto pánů. Toto období je charakterizováno neustálými konfliktami a sporami mezi rodem Šliků a rodem Lokte a okolí. Koncem 15. století a počátkem

16. století nabyly tyto konflikty na intenzitě a protože Šlikové neváhali využít si proti místním protivníkům branými silami ze Saska, byl nucen panovník zasáhnout proti Šebestiánu Šlikovi zemskou hotovostí r.1505. Definitivně ztratili Šlikové Locket a kraj Loketský r.1547, když po dalších konfliktech opět, tentokrát Jeroným Šlik vpustil do země Sasy.

Nedlouho potom, r.1551 byl zastaven Loket Ferdinandem I. Jindřichovi z Plavna. Po jeho smrti r.1562 se loketská obec vyplatila z poddanství, hrad byl městu zastaven na padesát let a pak opět na padesát let. Kraj však byl již koncem 16. století z větší části rozprodán jako svobodná panství. Město se osamostatnilo. Na hradě zůstal královský hejtman a manský soud, který během 17. století zanikl. Do 16. století spadá druhá fáze úprav hradního komplexu.

Protože po třicetileté válce byl Loket na straně protestantských stavů, stihl jej po bělohorské bitvě tentýž osud, jaký stihl všechny odpůrce císařské strany tj. konfiskace, ztráty, tresty. Také zde se projevil celkový úpadek země, postihnuté dlouholehou válkou. Až po r.1650 se Loket zvolna vzpamatovává z ran třicetileté války. Postupně však také pozbývá na důležitosti a zvláště hrad během 18. století pustnul. V r.1725 postihl část města a hradu velký požár a teprve koncem 18. století a hlavně počátkem 19. století se přistoupilo k opravám a obnově hradu, při nichž získal Loket zhruba nynější podoby.

Po přestavbách v r.1818, které nedaly příliš historického svérázu stavby, byla přeměněna severní část hradu ve věznici. Postupně přešel hrad pod muzejní správu a po r.1906 v něm bylo zřízeno muzeum.

Provést rekonstrukci původní podoby románské a raně gotické zástavby je dnes pro mniché přestavby hradu v minulosti již obtížné. Přestavba nám umožnuje rozvržení staveb a typové zařazení hradu (okruh Horní Falce, štaufský slch) utvářit si dostatečně jasnu představu o jeho původní podobě. Hrad je od r.1968 pod správou KSSPPCP v Plzni. Průběžné rekonstrukce usilující odkrytí a obnovení původního charakteru této památky si vyžadují mnoho pozornosti odborníků. Za nejjejímatnější můžeme považovat úsilí o zpřístupnění objevené románské rotundy, o níž byla řeč, a zpřístupnění rytířského renesančního sálu s původním interiérem v jižní části hradu, který má být realizován v nejbližší době. Dnes je zpřístupněna severní část hradu bývalé věznice. V dalších prostorách hradu je instalována stálá expozice výrobků starých českých porcelánek z Horního Slavkova, Locket a Březové u Karlových Var. (Vlad. Kajlík)

Rovnováha v přírodě (9)

Některí osvícení vládci brali pod svou ochranu vzácné, ohrožené druhy zvířat. Například arcibiskup salcburský vydal v roce 1854 zákon o lovu, kterým se mimo jiné zakazoval i lov kozorožců. Snahy o záchování určitých druhů nekončily vždy úspěšně. Přes velkou snahu se například nepodařilo zachránit praturu.

Již koncem 13. století mazovský kníže Boleslav, znepokojený snížením početního stavu tohoto druhu, zakázal jeho lov na svém panství. Za sto let byly vydány ještě přísnější zákazy, ale turů ubývalo stále více. Jejich poslední stádo se uchovalo v Jakratovském pralese vzdáleném asi 50 km od Varšavy. Začátkem 16. století byla vydána zvláštní ochranná opatření, jejichž cílem bylo zachránit poslední příslušníky vymírajícího druhu. V zimě byla zvířata přikrmována a když některé opustili hranice pralesa, byly zahnány zpátky.

V roce 1557 tu žilo asi 50 kusů pratur, v roce 1564 už jen 30 kusů a v roce 1599 zbývalo posledních 24 zástupců tohoto druhu. Zpráva z roku 1604 hovoří již jen o třech býcích a jedné kravě. Ta se sice dožila třiceti let, potomstvo na svět však nepřivedla, takže když v roce 1627 uhynula, vyhynul s ní i celý tento prestarý druh.

V čem byla příčina? Nedalo se tomu zabránit? Zoologové a myslivečtí znalci se pokusili o retrospektivní pohled na historii ochrany lesního tura a zjistili, že se např. přes všechny snahy nepodařilo zcela zamezit činnosti pytláků, že již vymírající stádo těžce postihly dvě zimy neobvykle bohaté na sníh. Tur byl sice vzat pod ochranu, ale nepodařilo se zastavit kácení okrajkových lesů, takže tu jistě sehrál svou roli i stálý neklid. Původní životní prostředí tohoto druhu bylo narušeno...

Ruský lid, žijící v nekonečných stepích, měl celým svým způsobem života vždy blízko k přírodě. Velmi dlouho, mnohem déle než na Západě, měl zde lov velký hospodářský význam. Je tedy zcela pochopitelné, že nejstarší ruské předpisy a zákony na ochranu přírody se vztahovaly zvláště na lovou zvěř a ptactvo.

V prvním písemném dokumentu ruského práva - "Ruské pravdě" Jaroslava Moudrého - se hovořilo o omezení lovu labutí, bobrů a dalších cenných zvířat. Ve 13. st. bylo ve Vladimirsco-volynském knížectví vymezeno zvláštní území, kde byl lov zcela zakázán. Zde, v Bělověžském pralese, jenž později patří Litvě a dnes je převážně na území Polska, bylo chováno mnoho zvířat, včetně zubrů. V dalších stoletích byla postupně upravována pravidla lovu jednotlivých druhů zvěře, byla určena roční období, kdy byl lov dovolen. Vznikaly první oblasti, v nichž byla zvěř hájena, místa, kde byl lov zcela zakázán. To byly předzvěsti dnešních rezervací. V roce 1676 byl carským výnosem zakázán lov v lesích kolem Moskvy. Tato zóna prakticky přetrvala až do dnešních dnů a tvoří základ zeleného pásu kolem světské metropole.

Vráťme se však ještě na chvíli do historie, do doby Petra I. Tehdy se ochraně přírody (tak, jak to vyžadovaly ekonomické zájmy země) poprvé dostalo cbrovského, přímo celospolečenského významu. Nové carské výnaky, sledující zachování přírodního bohatství Ruska, byly uváděny do života tvrdě a neduprně, jak to bylo pro onu dobu charakteristické. Těm, kteří se odvážili přestoupit přísné zákazy, byla žhavým železem vypalována potupná znamení, další viníci byli bičováni, jiní posílani do vyhnanství. Kácení stromů bylo trestáno káznicí.

V roce 1701 vydává Petr I. další výnaky na ochranu lesů. Kácení stromů bylo dovoleno až třicet kilometrů od břehů řek. Některé druhy stromů byly zcela nedotknutelné. Mezi ně patřil i dub, jasan, jilm, modřín a vzrostlejší borovice. Za chráněné byly vyhlášeny i celé lesní komplexy v Simbirske a Charkovské gubernii, i v některých dalších. Petr I. se rovněž zasloužil o omezení lovu sibiřského sobola. Od roku 1696 je lov a zpracování sobolích kožešin státním monopolem. V roce 1714 byl zcela zakázán odstrel losů v Sanktpeštěrburgské gubernii. Upraveny byly i zásady rybolovu; některé způsoby byly přímo zakázány. Pod ochranu se dostala perlovodka říční.

Významným počinem Petru I. bylo vydání zákonu na ochranu půdy a na zachování čistoty vod. Např. znečištění Něvy bylo trestáno doživotním vězením (vyhnanstvím). Car Petr I. byl panovníkem moudrým a pokrokovým. Rada jeho nařízení předběhla

Řečiště Lomnického potoka u Divokého kamene. (K článku: Dávná romantika na dně jezera).
Foto: Ing. S. Wieser

svou dobu. Např. dozorčí, kteří sledovali a kontrolovali ochranu přírodního bohatství, nepodléhali uživatelům pozemků. V roce 1725 byla založena ruská Akademie věd. Petr I. velmi dobře věděl, že základem racionálního využívání přírodních zdrojů je jejich výzkum a evidence. Rozsáhlé vědecké expedice byly vysílány do terénu, rychle se hromadily informace o flóře a fauně ruské země, o její geologii a geografii.

Smrt Petra I. však tento nadějný vývoj na dlouhou dobu zastavila. Přísné zákony, které sledovaly celostátní zájmy, nevyhovovaly vládnoucím vrstvám. Již v roce 1772 vydává Kateřina II. výnos, dovolující statkářům užívat lesy, jak jim libo. Lesy byly kácený na obrovských plochách, masově a bez jakékoli kontroly. Jen pár let stačilo, aby na mnohé obrovské lesní komplexy zůstaly jen vzpomínky. Když si v roce 1796 situace vynutila přijetí některých omezení a zákazů, bylo už příliš pozdě. Kateřina také narušila a později i zrušila ochranu Bělověžského pralesa; největší a nejstarší rezervace v Evropě přestala na dlouhou dobu existo-

vat.

Za necelých sto let po vydání zhoubného kateřinského výnosu byl vydán zákon o šetření lesů a jejich ochraně. Zcela napravit dílo zkázy však již nemohl: k roku 1888 bylo v Rusku vykáceno na 40 miliónů desjatin lesů (desjatina = 2400 čtverečních sáhů = 1,0925 ha). Lesnatost Povolží, Ukrajiny a mnohých středoruských oblastí se mnohonásobně snížila.

Katastrofální snížení početního stavu mnoha živočišných druhů a výrazné zmenšení plochy lesů bylo koncem 19. a začátkem 20. století stále zřetelnější. To dobře věděli vědci, milovníci přírody, myslivci i pokrokoví hospodářští a společenští činitelé. Hnutí na ochranu přírody se stávalo mnohem účinnějším a aktuálnějším.

V roce 1874 byla na jihu Ukrajiny založena světznámá Askanija-Nova - předchůdce dnešních rezervací. Její zakladatel Fridrich Falz-Fein, bohatý statkář, zde vytvořil unikátní eklimatizační park, ve kterém byla ochovávána a domestikována divoká a exotická zvířata - bizoni, jeleni,

antilopy, zebry, pštrosi apod.

Koncem minulého a začátkem tohoto století se ve vědeckých kruzích a mezi poskokovou veřejností začaly stále častěji čítat hlasy, že neúplná a vzájemně si odpovídající opatření na ochranu přírody jsou nevhovující. Živelnst technické civilizace bylo nutno usměrnit vytvořením soustavy národních parků a rezervací.

Rezervace jsou jednou z nejstarších form ochrany přírody. První japonská chráněná oblast byla založena již v roce 691! Již jsme si připomněli ochranářské snahy Poláků, kteří v 16. století usilovali o zachování posledního stáda prastru. V Rusku se už před několika staletími vyjímaly z běžného lesního obhospodařování celé bobří kolonie; lov na bobry byl přísně regulován. Samo obyvatelstvo již kdysi dávno vzalo pod svou ochranu oblasti horního toku Kondy a Sosyy, kde se vyskytoval sobol. Také ochraňovalo bobra, který se díky tomu udržel v těchto místech až do třicátých let našeho století, do chvíle, kdy začal být chráněn v právě vzniklé Kondo-sosinské rezervaci.

Prvním zcela oficiálním chráněným územím se však stal světoznámý Yellowstonský národní park v USA. Byl zřízen v roce 1872. Na území o rozloze asi 900 tisíc hektarů tryská na 10 tisíc gejzírů, horkých pramenů a bahenních sopek. Velmi bohatý a rozmanitý je zdejší svět zvířat - bizoni, medvědi, losi, jeleni wapiti, a mnoho dalších druhů zde žije ve velkém počtu. Na území parku bylo zjištěno více než 200 druhů ptáků. Podstatná část Yellowstonského parku je přípustná organizované turistice. V nitru chráněného území je však chráničená oblast s přísnějším ochranným režimem, kam mají přístup pouze vědečtí pracovníci, tedy opravdová rezervace v nejmocnějším smyslu tohoto slova.

Dnes existuje v celém světě asi 1200 nejrůznějších přírodních rezervací a národních parků a je ochraňováno více než 18 000 přírodních památek. Jen v samotné nevelké Belgii je 7 národních parků, 23 rezervací a 372 ornitologických sledovaných oblastí.

Zřizování prvních sovětských rezervací je nerozlučně spojato se jménem V.I.Lenina, který ochraně a racionálnímu využívání přírodních zdrojů právě zrozeného státu věnoval obrovskou pozornost. Dnes je v Sovětském svazu 92 přírodních rezervací a přes 1000 různých loveckých, zoologických, botanických nebo geologických chráněných oblastí. Ve všech svazových republikách se dostalo pod ochranu státu mnoho přírodních památek.

Na mapě světa bychom našli řadu

chráněných území, která jsou dobře známa široké veřejnosti a těší se značné popularitě. K nim patří např. bulharské Zlaté Písky, hory Olymp a Parnas v Řecku, Bělověžský prales (SSSR a Polsko). Z asijských je pověstný ostrov Komodo v Indonésii a japonská sopka Fudžijama. Světoznámé národní parky má Afrika. Jmenujme alespoň Nairobi, Serengeti, Ngorongoro, horu Kilimandžáro či Viktoriiny vodopády, Ostrovy sv.Vavřince v Kanadě, Velký kanon a Mamutí jeskyně v USA a ostrovy Galápagos (Ecuador) patří k pověstným americkým parkům. V Austrálii je Green Island, jeden z mála podmořských národních parků s chráněnými korálovými útesy.

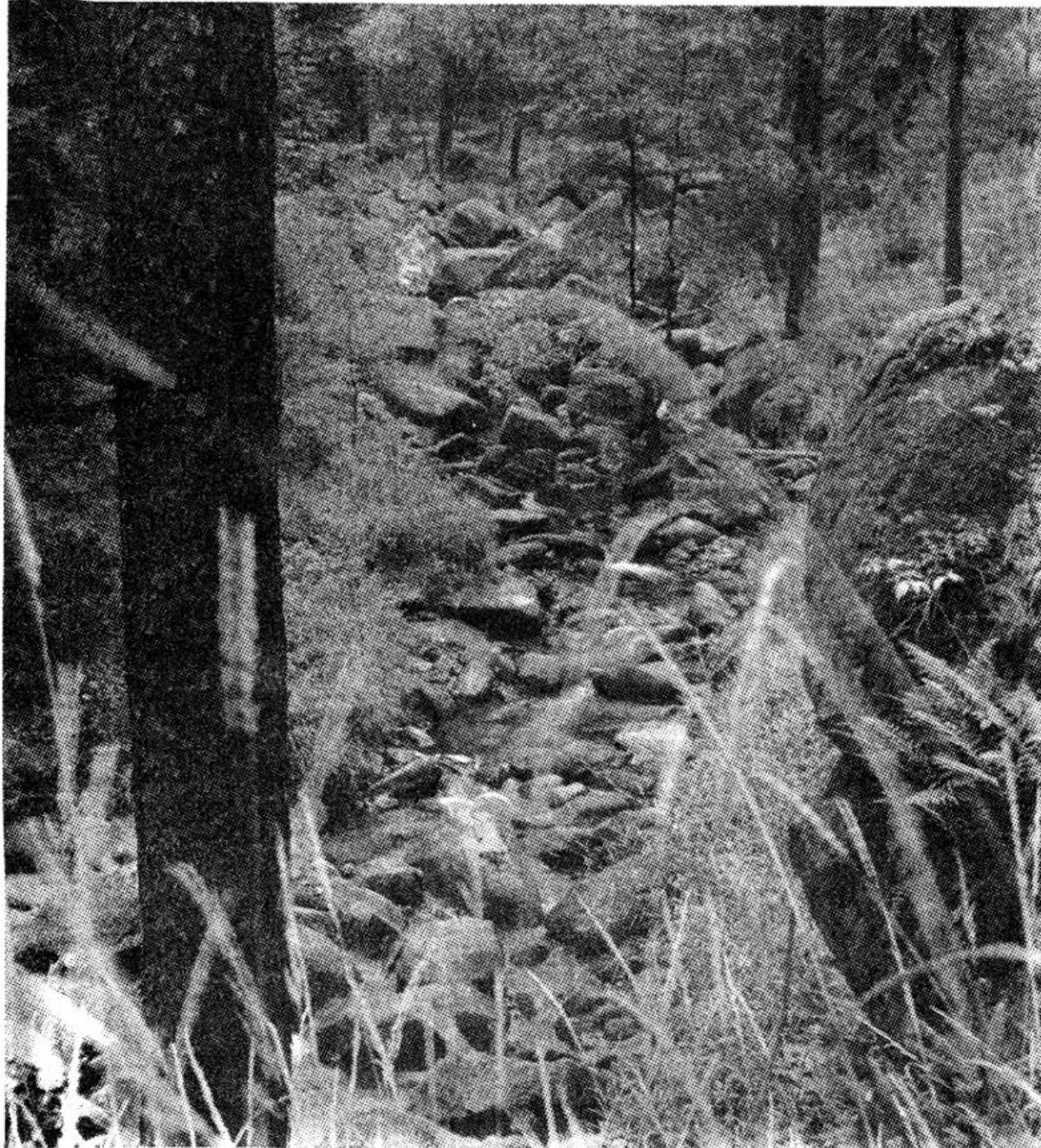
Současná soustava rezervací a národních parků zahrnuje všechny kontinenty, všechny země, všechny přírodní zóny naší planety. Jsou v nich zastoupeny nejrozmanitější typy krajin, živočišných i rostlinných druhů, geologických útváří, které je třeba v zájmu lidstva zachovat.

Tisíce obyvatel měst vyrázejí každý pátek z městského prachu, pachu a hluku a lačně se vrhají do lůna přírody. Masy přiotevřených lidí touží po svěží zeleni luk, chrámovém tichu lesů, vlnícím se zrcadle vodní hladiny. Ale každý z nich by se rád prošel po nezdupané louce, po lese bez zbytečných cestiček a zkratky, po čisté a liduprázdné pláži. Taková místa se však každým rokem jaksi vzdalují. Každým rokem je nutno jezdit dál a dál.

Jak sloučit touhu lidí po sblížení s přírodou, s podivuhodným světem zvířat a ptáků, s vůněmi bylin a jemnou modří jezer, s uklidňující hudebou mohutných borů, jak sloučit touhu lidí s ochranou přírody? Jedno řešení tohoto problému se již osvědčilo. Je to zakládání přírodních nebo národních parků. V mnoha státech je to již velmi rozšířený způsob ochrany přírody a současně získávání míst pro masovou rekreaci. Zpravidla to bývají rozsáhlější území s krásnými přírodními scenériemi, charakteristická pro určitou oblast, s bohatým světem zvířat i rostlin. Krajina je zde chráněna nejen v zájmu vědy, ale proto, aby se zde mohli rekrevovat lidé, aby se mohli seznámit s pozoruhodnostmi místní přírody.

Národní parky USA a Kanady každoročně navštěvuje více než 150 milionů turistů. Jsou zde hotely, motely a restaurace, vedou tudy silnice i cesty pro pěší, jsou vybudována vyhlídková stanoviště. Za mnohé z poskytovaných služeb se samozřejmě platí.

Poválečná léta ukázala, že samotné národní parky již nepostačují. Jenak

Lomnický potok u Divokého kamene. (K článku: Dávná romantika na dně jezera).
Foto: Ing. S. Wieser

je nedostačující jejich kapacita, jednak existují půvabné nebo něčím typické oblasti, jež je třeba uchránit před zhoubným vlivem technické civilizace. Proto se objevily "chráněné krajinné oblasti".

I v Sovětském svazu, nehledě na obrovské rozlohy skutečně původní, divoké přírody, se prosazují návrhy na vybudování národních parků. Již několik let se jedná o vytvoření unikátního přírodního parku "Ruský les" v okolí Moskvy.

1. června 1971 přijala Rada ministrů Estonské sovětské socialistické republiky rozhodnutí o založení Lachemaaského národního parku. Tamější přírodní komplex

je typickou ukázkou severských oblastí Estonska. V zájmu zachování původní krajiny v severních a severozápadních částech Uralu připravuje zřízení takového národního parku autonomní republika Komi.

Budování národních parků je jistě výborným způsobem ochrany přírody i jejího zpřístupnění lidem. Proto SSSR připravuje zřízení dalších 13 až 15 takových parků. Bude chránit např. oblast kolem jezera Imandra v Murmanskej oblasti, pannská příroda v okolí Omska, Novosibirská, Irkutská a mnoho dalších. I zde bude existující hustá síť rezervací doplněna celou řadou novodobých chráněných území.
(Pokračování)

črnikci

INFORMAČNÍ A METODICKÝ LIST - JAKO NEPRAVIDELNÍK VYDÁVÁ KSSPP POP
PLZEŇ - SPRÁVA CHRÁNĚNÉ KRAJINNÉ OBLASTI SLAVKOVSKÝ LES PRO

AKTIV DOBROVOLNÝCH SPOLUPRACOVNÍKŮ - TISKOVINA URČENÁ POUZE

PRO VNITŘNÍ POTŘEBU - NÁKLAD 300 VÝTIŠKŮ - ČÍSLO 9/78 VYŠLO V ŘÍJNU 1978 - TISK

PVCOLEN OK ONV CHEB (T 18 - 75 - PE) ADRESA REDAKCE: SPRÁVA CHRÁNĚNÉ KRAJINNÉ

OBLAST SLAVKOVSKÝ LES, U SOKOLOVÁ 119/15, 353 01 MARIÁNSKÉ LÁZNĚ - RÍDI REDAKČNÍ

RADA VE SLOŽENÍ: KAREL BLOCH, HANA HLAVÁČKOVÁ, JAN HARVÁNEK, VLADIMÍR MAŠÁT prom

SCCA RICHARD ŠVANDRIK Ing.